

ТОРА®

4/2026

СПИСАНИЕ ЗА ГОРСКО, ЛОВНО СТОПАНСТВО И ЕКОЛОГИЯ

9 770861 1757009

**ВИЖТЕ
НАШИТЕ
ТЕКУЩИ
ПРОМОЦИИ**

Wood-Mizer представя индустриален банциг **WM2500**

**Индустриална производителност на достъпна цена:
повече автоматизация, по-висок капацитет, по-ниски
оперативни разходи**

Основен мотор
22 kW

Операторска
конзола за управление

Нова система
с лентови колела
Банцигова лента
с ширина до 50 мм

Лесна интеграция
в линията за
бичене на трупи

Серво мотори
за движение на
режещата глава
нагоре/надолу

Хидравличен
агрегат

www.woodmizer.bg

office@ecotechproduct.com

Екотехпродукт ООД

София 1186, ул. „Стар Лозенски път“ № 38

тел./факс: 02/979 17 10

тел.: 02/462 70 35

тел.: 089 913 31 10

Wood-Mizer

from forest to final form

Издание на Изпълнителната агенция по горите

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател

Д-р инж. Анна ПЕТРАКИЕВА –
заместник изпълнителен директор
на ИАГ

Членове

Инж. Росен РАЙЧЕВ – заместник
изпълнителен директор на ИАГ

Проф. д-р Иван ПАЛИГОРОВ –
председател на Съюза
на лесовъдите в България
и преподавател по икономика
и горска политика в ЛТУ

Доц. д-р Евгени ЦАВКОВ –
преподавател по дендрология
в ЛТУ и ръководител на Музея
на Лесотехническия университет

Д-р инж. Георги ГОГУШЕВ –
зам.-директор на Регионалната
дирекция по горите – Благоевград

Д-р инж. Росен АНДРЕЕВ –
гл. асистент в ИГ – БАН,
секция „Горска ентомология,
фитопатология и ловна фауна“

Секретар

Радка ЛЯХОВА –
главен експерт в Дирекция
„Информационно-
административни дейности“ в ИАГ

РЕДАКЦИОНЕН ЕКИП

Главен редактор

Юлия СЪБЧЕВА
yulia_sabcheva@abv.bg

Редактори

Жења СТОИЛОВА
zhenia.stoilova@gmail.com

Д-р инж. Павел ПАВЛОВ
pavelppj@gmail.com

Борислав БЕЛДЕВ
bbeldev@abv.bg

Технически редактор

Ваня КИСЬОВА-ИЛИЕВА
vv.kisiova@gmail.com

Фоторепортери

Йордан ДАМЯНОВ
jordan.damianov@abv.bg

Инж. Цветомир ЦОЛОВ
tsolovwild@gmail.com

Счетоводство

Станислава КРУМОВА
tania_mit@abv.bg

ДИЗАЙН И ПРЕДПЕЧАТ

Теменужка МАРКОВА
nushkamarkova@abv.bg

Съдържание:

2 СЕДМИЦА НА ГОРАТА 2026

Традиция, знание и отговорност
към гората

12 ОПАЗВАНЕ НА ПРИРОДАТА

Кратка история на природозащитата
в България

17 ЛЕСОЗАЩИТА

Здравословното състояние и
бъдещето на горите в Австрия – съз-
даване и стопанисване на климатично
адаптирани и устойчиви насаждения

20 ПОЖАРНА ОПАСНОСТ

Горските пожари – от гасене към
управление на риска и превенция

17

23 ВЕТЕРАНИТЕ РАЗКАЗВАТ

Христо Христов – Референта: Този
свят съществува благодарение на
гората

23

27 ЛОВНО СТОПАНСТВО

Проведе се единадесетото издание
на прегледа на паднали рога
от благороден елен

28 ГОРСКА ПЕДАГОГИКА – забавна страничка за малки и пораснали деца

© Цветомир ЦОЛОВ

 www.facebook.com/spisaniegora

Снимка на корицата: инж. Цветомир ЦОЛОВ

Адрес на редакцията:

София 1303, ул. „Антим I“ №17,
тел.: 02 988 86 42
<http://www.gorabg-magazine.info>
E-mail: gora@iag.bg
spisaniegora1899@gmail.com

Банка ДСК ЕАД,
София, клон Стамболийски,
IBAN: BG97STSA93003104045001
BIC: STSABGSF

Годишен абонамент - 15.34 €/30 лв.
Отделен брой - 1.53 €/3 лв.
Курс към EUR: 1.95583

Печатни коли 4.
Формат 1/8 от 60/90.
Броят е подписан за
печат на 28.04.2026 г.
Печат „Фатум“ ООД
Индекс 20346
ISSN 0861 - 7570

Традиция, знание и отговорност към гората

На 6 април с тържествена церемония бе открита 101-ата Седмица на гората в Учебно-опитно горско стопанство „Георги Стефанов Аврамов“ в с. Юндола. Тазгодишното мото на празника бе „Традиция, знание и отговорност към гората“, като по този начин беше почетена и 100-годишнината от създаването на Университетската гора.

Седмицата на гората е време за празник и съзидание, но и време за размисъл. Лесовъдите умеят да виждат далеч отвъд хоризонта на настоящето, защото винаги рабо-

тят за бъдещето. Тази година събитието имаше особена символика – навлизайки в своето второ столетие, то се завърна към началото на Университетската гора в Юндола, която вече век „виши колони непреклонни“.

В прегръдката на Родопите и Рила откриването на празника се превърна в много повече от традиция. То бе пресечна точка между академичното знание и горската практика – диалог, който пулсира вече цяло столетие. В Юндола бе дадена заявка за институционална решимост за реформи, които да гарантират здравето на българската гора и просперитета на сектора

в условията на климатичните и обществените предизвикателства. Когато държавата, науката и практиката заговорят на един език, гората се превръща в национална кауза, изискваща обща отговорност и визионерство.

Сред официалните лица, уважили събитието, бяха министър-председателят на Република България Андрей Гюров, министърът на земеделието и храните Иван Христанов, министърът на регионалното развитие и благоустройството Николай Найденов, началникът на кабинета на министър-председателя Румяна Бъчварова, секретарят на президента по външна полити-

ка д-р инж. Меглена Плулчиева, зам.-министърът на земеделието и храните инж. Николай Василев, зам.-министърът на образованието и науката акад. Николай Витанов, главният секретар на Министерството на земеделието и храните Валя Петрова, изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по горите Асен Марков, ректорът на Лесотехническия университет доц. д-р Христо Михайлов, ректорът на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ проф. д-р Георги Вълчев, директорът на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ гл. комисар Александър Джартов, областният управител на Пазарджишка област Любомир Гечев, председателят на Съюза на лесовъдите в България проф. д-р Иван Палигоров (сн. 1).

Празникът бе открит от министър на земеделието и храните Иван

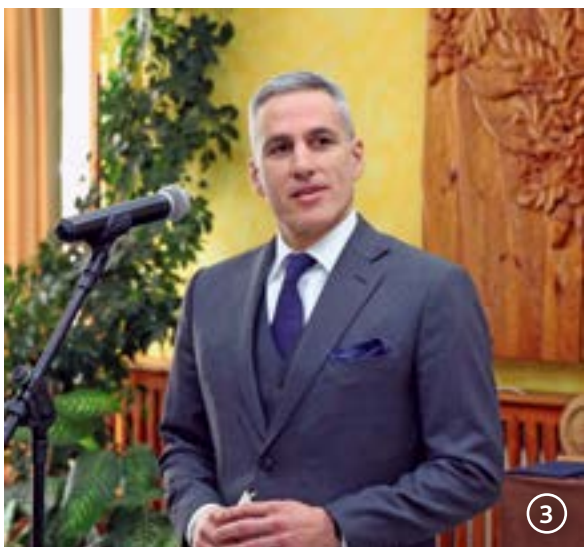
Христанов, който изрази подкрепата и признанието на държавната власт към ежедневния труд на лесовъда и ролята на лесовъдската общност за устойчивото управление и опазване на горските територии. „Благодаря, че сме заедно тук да почетем труда на нашите предци, да почетем лесовъдската общност, да почетем бъдещето, което създавате. Много малко професии започват от семенцето на мечтата, прерастват в способността да мислим за столетия напред и имат толкова огромен обществен отзвук“ – каза министър Христанов (сн. 2).

В обръщението си към колегията министър-председателят Андрей Гюров определи присъствието си като израз на държавната ангажираност към опазването и управлението на горските ресурси – кауза с национално значение и дългосрочна отговорност към бъдещите поколения. „Още в изграждането

на българската държава една от първите институции е горската, може би защото нашите предци са разбирали, че опазването на горите всъщност е опазване на държавата, на реда, законността и на нас се пада тази чест да продължаваме този разказ, който се пише повече от столетие.“ Той подчерта ключовата роля на лесовъдите в борбата с горските пожари наред с пожарникарите и доброволците. Обърна внимание и на браконьерството: „Браконьерството е посегателство върху труда на поколенията български лесовъди, които са създали от голите склонове и пустинни пейзажи българската гора, която ни вдъхновява. А тогава, когато дървата за огрев се обърнат в инструмент за изкривяване на волята на българските граждани, това е морален проблем на българската демокрация. Нека Седмицата на гората бъде припомняне, че демокрацията и гората отнемат време, искат грижа и ние трябва да се държим отговорно към тях“ – отправи послание премиерът (сн. 3).

Д-р инж. Меглена Плуѓчиева предаде на лесовдската колегија поздрава по случај празника от името на президента на страната Илијана Ыотова. Тя подчерта својата припадност към колегијата и изрази тревогата си от тежките кадрови проблеми и политическите зависимости в сектора. Спря се на горските пожари, които за последните две години са унищожили ценни екосистеми на стотици хиляди декари. Апелира към политиките да дадат възможност и свобода на професионалистите, които работят не само за днешното благосъстояние на обществото ни, но и за бъдещето на държавата.

Ректорът на ЛТУ доц. д-р Христо Михайлов поздрави присъстващите от името на академичната общност по случај двойния празник и отбеляза тревожните предизвикателства пред българската гора на фона на пожарите и климатичните

катастрофи. „Днес трябва да дадем ясен знак към обществото, че българският лесовъд е готов да приеме това предизвикателство за бъдещето на гората“ – подчерта ректорът и изрази задоволство от присъствието на представителите на много институции, което поражда доверие в тях.

Колегијата бе приветствана и от зам.-министъра на земеделието и храните инж. Николай Василев, изпълнителния директор на ИАГ Асен Марков и ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ проф. д-р Георги Вълчев.

Годишни награди 2025

Част от празничния ден бе и традиционната церемония по връщането на годишните награди за високи професионални постижения „Лесовъд на годината“. Носителите на лесовъдските отличия бяха удостоени с грамота и плакет

на ИАГ, както и грамота и почетен знак на СЛБ.

В обръщението си председателят на СЛБ проф. д-р Иван Палигоров поздрави колегијата по случај празника и отправи апел за самостоятелно горско ведомство от името на Съюза на лесовъдите в България.

Голямата награда „Лесовъд на годината – 2025“ бе присъдена на инж. Росен Райчев – зам.-изпълнителен директор на ИАГ (сн. 4). Подгласници са: инж. Георги Кирилов – зам.-директор на ДГС – Сандански, инж. Иваничка Иванова-Тихова – експерт в СЦДП – Габрово, и инж. Тодор Гичев – директор на РДГ – Варна. Призът „За цялостен лесовъдски принос“ бе връчен на инж. Йордан Палигоров – началник на отдел „Инвентаризация и планиране“ в ИАГ.

Наградата „За значителен принос за популяризиране и повишаване

на имиджа на лесовъдската професия“ бе присъдена на инж. Златина Каталиева – директор на НППГСД „Сава Младенов“ – Тетевен, и инж. Ирена Стоянова – главен експерт в отдел „Информационно обслужване и връзки с обществеността“ в ИАГ.

Със специалното отличие „За изключителен принос в горската инвентаризация и планиране“ бе удостоен инж. Румен Райков – дългогодишен управител на „Агролеспроект“ ЕООД (сн. 5).

Изпълнителният директор на ИАГ Асен Марков връчи наградата „Служител по контрола върху дейностите по опазване на горските територии за 2025 г.“. С грамота и плакет бяха удостоени Динко Влайков – гл. специалист – горски инспектор в РДГ – Стара Загора, Николай Георгиев – гл. специалист – горски инспектор в РДГ – Варна, и Благой Ташков – гл. специалист –

горски инспектор в РДГ – Пловдив.

Отличието „За заслуги по осъществяване на контрол по опазване на горските територии“ бе връчено от зам.-министъра на земеделието и храните инж. Николай Василев и на екипа горски инспектори към Изпълнителната агенция по горите – Ивайло Найденов и Стилиян Стоянов – главни специалисти в дирекция „Контрол по опазване на горските територии и ловно стопанство“ (сн. 6).

Накрая бе оказано и специално внимание към домакина инж. Величко Драганов – директор на УОГС – Юндола, който в знак на признание за високите професионални постижения, както и по случай своя 60-годишен юбилей, бе удостоен с плакет на ИАГ.

Традиционно официалните гости засадиха символични фиданки от черна мура и секвоя (сн. 7).

За доброто настроение на гостите се погрижиха изпълнителите от

танцова формация „Ми Ре Ла“ с художествен ръководител Атанас Терзиев, а за безупречното протичане на тържествената част – водещият Рангел Вангелов (сн. 8).

Празникът завърши с песента „Хубава си, моя горо“, която присъстващите изпяха на крака с д-р инж. Златина Тодорова от ЛТУ.

Юлия СЪБЧЕВА
Снимки: **Йордан ДАМЯНОВ**
инж. **Цветомир ЦОЛОВ**

Лесовъдската колегия почете паметта на предшествениците, отдали живота си на българската гора

Денят на преклонение пред паметта на лесовъдите и горските служители, посветили живота си на горското дело, и на загиналите при изпълнение на служебния им дълг за опазване на зеленото богатство на България тази година бе на 3 април пред Мемориала на лесовъда в парковото пространство на Лесотехническия университет. Събитието традиционно предшества честванията по повод Седмицата на гората.

Сред официалните лица, уважили повода, бяха Георги Първанов – президент на Република България (2002 – 2012), д-р инж. Меглена Плулчиева – секретар на президента по външна политика, Татяна Дончева – народен представител, инж. Николай Василев – зам.-министър на земеделието и храните, Асен Марков – изпълнителен ди-

ректор, д-р инж. Анна Петракиева – зам.-изпълнителен директор, инж. Димитър Баталов – главен секретар на Изпълнителната агенция по горите, доц. д-р Христо Михайлов – ректор на ЛТУ, Боран Хаджиев – кмет на община Чепеларе, представители на РДГ – София, ДПП „Витоша“, ГСС – София, Института за гората – БАН, Съюза на лесовъдите в България, зам.-ректори, декани, зам.-декани и преподаватели в ЛТУ, ръководители и служители в горския сектор, лесовъди ветерани, студенти (сн. 1).

Събитието бе открито от проф. д-р Елена Драгозова – зам.-ректор на ЛТУ, която даде думата за слово на проф. д-р Иван Палигоров – председател на Съюза на лесовъдите в България. Той припомни на присъстващите паметните личности, чиито дела остават вечни, а имената им са записани със златни букви в горската история на България. Сред тях той посочи Петко Каравелов – министър на финансите, който създава отделението „Надзор на лесовете“ към Министерството на финансите и назначава първите губернски лесничей, Стоян Брънчев, Христо Разсуканов, Константин Байкушев, Михалаки Георгиев, проф. Тодор Димитров, Петър Манджуков – едни от многото изявиени дейци на лесовъдската наука и горскостопанската практика и основоположници на създадената Национална горска служба. Проф. д-р Иван Палигоров отдаде специална почит на Васил Попов – лесовъдът, посветил живота си на борбата с незаконните

посегателства върху българската гора. На последното заседание на Управителния съвет на СЛБ е взето решение за обявяване на дарителска кампания за възстановяване на бюст-паметника на бележития лесовъд в Борисовата градина. „Денят на преклонение е един, но ние полагаме целогодишно усилия да възстановяваме паметните знаци на хората, отдали живота си и професионалната си дейност за оцеляването и умножаването на горското богатство у нас“ – сподели проф. д-р Иван Палигоров. Той подчерта, че благодарение на българските лесовъди до днес са създадени повече от 18 млн. дка нови гори, а най-големият им успех е овладяването на ерозионните процеси в горските територии. Защитата на населените места и инфраструктурата от порои и наводнения, удължаването на експлоатационния срок на над 200 язовира и създадената система от полезащитни горски пояси в Североизточна България за предпазване от вятъра и задържане на снежната покривка за увеличаване на добивите от земеделските култури са също постижения, с които лесовъдската колегия се гордее. Проф. д-р Иван Палигоров апелира тя да не спира да отстоява провеждането на държавна дългосрочна научно-

обоснована горска политика, която да е извън рамките на мандатите на правителствата.

Д-р инж. Меглена Плугчиева на свой ред се обърна към всички присъстващи и благодари от свое име и от името на президента на страната Илияна Йотова за усърдието, отдадеността и постиженията на

лесовъдската колегия за развитието и опазването на българските гори. След едноминутно мълчание в памет на горските служители, жертвали живота си в изпълнение на своя дълг за опазването на горското богатство, присъстващите поднесоха венци и цветя пред Мемориала на лесовъда (сн. 2). Те

се включиха в инициативата на д-р инж. Меглена Плугчиева „Засади дърво – създай гора“, като посадиха в Дендрариума на ЛТУ фиданки планински ясен, офика, японска вишна, ликвидамбър, червен дъб, шестил и други (сн. 3).

Борислав БЕЛДЪВ
Снимки: Йордан ДАМЯНОВ

Десетилетие успешен опит във възстановяването на крайречни гори

На 7 април по време на теренно посещение в землището на с. Маноле, община Марица, Пловдивска област, бяха представени резултати от залесителни дейности по проект „Крайречни гори“, финансиран по програма LIFE, 10 години след тяхното начало (сн. 1).

Инициативата за възстановяване на естествени крайречни алувиални гори от местни видове по поречието на Дунав и Марица е осъществена в рамките на четири години и половина от WWF – България, в партньорство с Изпълнителната агенция по горите (координатор) и Регионалните дирекции по горите в Пловдив и Русе.

В срещата се включиха представители на партньорите по проекта, както и експерти от Министерството на земеделието и храните, Югоизточното държавно предприятие – Сливен, Държавните горски стопанства в София, Карлово и Асеновград, Горската семеконтролна станция – София, Лесозащитна станция – Пловдив,

Дирекцията на Природен парк „Витоша“, Фондация „По-диви Родопи“, Българското дружество за защита на птиците и FSC – България (сн. 2).

В Културно-информационния център „Малтепе“ край с. Маноле инж. Никола Каварджиков – водещ експерт от страна на РДГ – Пловдив, запозна присъстващите с реализацията на проекта в защитена зона „Река Марица“ и дългосрочните резултати от него. В местността Мерич орман, която е общинска собственост, са възстановени природни местообитания с висока консервационна значимост – крайречни (алувиални) и смесени тополови гори с важна защитна и противоерозионна роля. Върху 128 дка са залесени 47 960 фиданки от типични за района местни видове: черна топола, полски ясен, бял бряст, черна и бяла елша, както и летен дъб. Дейностите по залесяване, отглеждане и попълване на създадените култури са изпълнени по договор с партньорска фирма на Община Марица. За защитата на обекта е изградена и се поддържа минерализована ивица по неговата периферия. Дългосрочната устойчивост на възстановените крайречни гори в местността Мерич орман е гарантирана за 30-годишен период чрез споразумение за законосъобразно стопанисване между ЮЦДП и Община Марица. Възстановените крайречни гори край с. Маноле са последно убежище за защитени и редки видове, чието оцеляване е застрашено от браконьерство и системно унищожаване на естествената им среда.

Инж. Емил Комитов от ЮЦДП – Смолян, проследи развитието на проекта в местността Гущерова одая (з.з. „Река Марица“) край с. Поповица. Дейностите там са изпълнени в партньорство с ДГС – Асеновград, като е създадена крайречна гора върху площ 14 декара. За залесяването са използвани 7000 фиданки от

Седмица на гората 2026

характерните за региона местни видове: бяла върба, черна топола, черна елша, летен дъб, бял бряст и ясен. Проектът е осъществен с активното участие на ЛЗС – Пловдив, и с ценната подкрепа на местната власт, учители и ученици от с. Поповица. Като важен принос към инициативата е разработено и специализирано „Ръководство за възстановяване и управление на крайречните гори“.

В рамките на проекта в защитена зона „Мартен – Ряхово“ по поречието на река Дунав, в района на Русе, са залесени 98 дка с характерните за поречието видове – бяла върба и черна топола.

Инж. Нели Дончева – ръководител на програма „Гори“ във WWF – България, обобщила участниците опита и добрите практики, но посочила и неуспехите и проблемите, сред които несъответствия в имотната собственост, забавяния поради съгласувателни процедури, екстремни засушавания и понижаване на нивата на подпочвените води.

За подобряване на състоянието на алувиалните гори с участие на черна елша (*Alnus glutinosa*) и обикновен ясен (*Fraxinus excelsior*) са прилагани различни техни-

ки и алтернативни методи. Сред тях е и Саарландският метод, използван на територията на ДГС – Първомай, и ДЛС „Дунав“ – Русе, за ефективно ограничаване на инвазивни видове.

В дейностите по поддръжка – отстраняване на конкурентна растителност, разрохкване на почвата, поливане и попълване на фиданки – партньорите по проекта са получили подкрепа и от доброволци.

Богатият опит на Изпълнителната агенция по горите, нейните структури и държавните горски предприятия в изпълнението на проекти по програма LIFE през изминалите 15 години беше представен от д-р инж. Елена Рафаилова.

В рамките на събитието бе излъчен видео поздрав от заместник-министъра на земеделието и храните инж. Николай Василев, който акцентира върху значимостта на дългосрочната грижа за горския фонд и крайречните местообитания.

Д-р инж. Анна Петракиева – зам. изпълнителен директор на ИАГ, допълни, че срещата е доказателство за успешното партньорство между държавните институции и неправителствения сектор в името на

една обща кауза. Тя изрази признателност към труда и професионалната визия, благодарение на които днес са видими реалните резултати от обновяването на тези заливни гори.

Теренното посещение бе организирано като част от събитията, посветени на Седмицата на гората.

За празничната атмосфера на срещата допринесоха деца от ОУ „Георги С. Раковски“ – с. Болярци, които посрещнаха участниците с народни песни и танци (сн. 3).

Женя СТОЙЛОВА
Снимки: Йордан ДАМЯНОВ

Залесяване на опожарени територии в ДГС – Струмяни

На 8 април, като част от поредната събития в Седмицата на гората, на територията на Държавно горско стопанство – Струмяни, над с. Илинденци, бе организирано залесяване под надслов: „Всяка фиданка е битка – предизвикай пепелта! Залесявай днес, за да дишаш утре!“. Акцията постави началото на възстановяването на горските територии в района на ДГС – Струмяни, които бяха засегнати от опустошителния пожар, възникнал през лятото на 2025 година.

В местността Кавака над село Илинденци, където през миналата година под магистралния далекопровод за Гърция възникна пожарът, участниците в акцията залесиха фиданки от благун, зимен дъб и горскоплодни дървесни видове (сн. 1 – 5).

Домакин на събитието бе Югозападното държавно предприятие

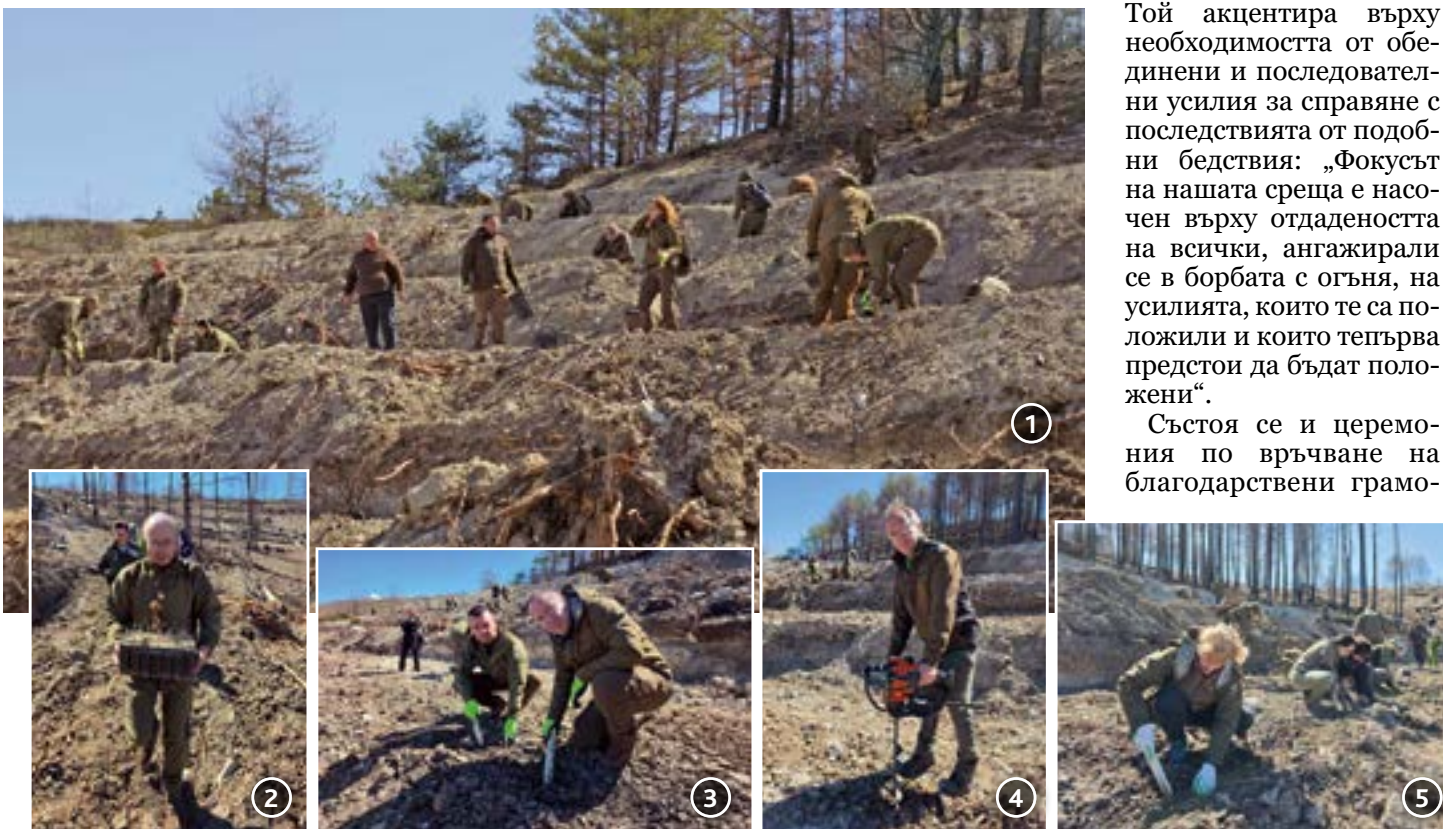
– Благоевград. В инициативата се включиха инж. Николай Василев – зам.-министър на земеделието и храните, Асен Марков – изпълнителен директор, инж. Росен Райчев и д-р инж. Анна Петракиева – заместник изпълнителни директори, инж. Димитър Баталов – главен секретар на Изпълнителната агенция по горите, гл. комисар Александър Джартов – директор на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“, комисар Боян Кондуров – директор на Регионална дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ – Благоевград, старши комисар Илия Тупаров – директор на Областна дирекция на МВР – Благоевград, полковник Кирил Спааневиков – командир на Трето бригадно командване – Благоевград, Николай Куколев – областен управител на Благоевград, инж. Вален-

тин Чамбов – директор на ЮЗДП – Благоевград, проф. д-р Иван Палигоров – председател на СЛБ, инж. Васил Василев – председател на Националното ловно-рибарско сдружение „Съюз на ловците и риболовците в България“, кметовете на общините Струмяни, Сандански и Кресна, представители на Доброволно формирование „Г. Измирлиев – Македончето“, както и експерти и служители от ИАГ, ЮЗДП – Благоевград, и неговите териториални поделения, РДГ – Благоевград, студенти от Лесотехническият университет, пожарникари, военни, журналисти.

В своето приветствие зам.-министърът на земеделието и храните инж. Николай Василев отпрати благодарност към участвалите в овладяването и потушаването на горския пожар, чиито размери не срещат аналог в страната ни за последните десетилетия.

Той акцентира върху необходимостта от обединени и последователни усилия за справяне с последствията от подобни бедствия: „Фокусът на нашата среща е насочен върху отдадеността на всички, ангажирали се в борбата с огъня, на усилията, които те са положили и които тепърва предстои да бъдат положени“.

Състоя се и церемония по връчване на благодарствени грамо-

Седмица на гората 2026

ти и фиданки на хората, дали своя принос за потушаването на пожара, партньори и участници в националната кампания на Министерството на земеделието и храните и Изпълнителната агенция по горите – „Безотговорността е най-опасната искра!“. Отличени бяха: гл. комисар Александър Джартов – директор на ГДПБЗН, комисар Боян Кондуоров – директор на РДПБЗН – Благоевград, полковник Кирил

Спаневиков – командир на Трето бригадно командване, Емил Илиев – кмет на община Струмяни, Атанас Стоянов – кмет на община Сандански, Николай Георгиев – кмет на община Кресна, Явор Хаджиев от Доброволно формирование „Г. Измирлиев – Македончето“, Станислава Цалова – синоптик от БТВ, Антон Чавдаров – репортер от NOVA, Али Мисанков – репортер от БНТ, Стоян Реджов – собственик на

„Балкан нюз“, Кети Тренчева – журналист от БНР, инж. Васил Василев – председател на НЛРС – СЛРБ, Владимир Николов – оперативен президент и управител на „Фантастико груп“, Мария Лазарова – управител и собственик на „Грийн Адвъртайзинг“, Андреа Коцинова – сноубордист (сн. 6).

Борислав БЕЛДЕВ
Снимки: инж. Цветомир ЦОЛОВ

Празничните дни в Лесотехническият университет

Тазгодишното мото на Седмицата на гората „Традиция, знание и отговорност към гората“ съвпадна с ценностите на Лесотехническият университет, който за поредна година се утвърди като активен академичен център в честванията.

Началото беше поставено на 3 април с поднасяне на венци пред Мемориала на лесовъда. След официал-

ното откриване на Седмицата на гората на 6 април на територията на УОГС „Георги Ст. Аврамов“ в Юндола, Лесотехническият университет стана домакин на редица изложби, дейности и работилници.

Проведе се Великденска работилница за боядисване и декориране на яйца с природни материали, както и изложба на курсови проекти на студенти от специ-

алност „Инженерен дизайн“. Студентите се включиха активно както в инициативи по залесяване и възстановяване на опожарени територии, така и в различни състезателни и образователни формати.

През годините състезанието „Горски многобой“ се утвърди като поле за изява, което позволява на студентите да приложат наученото в реална сре-

да. Надпреварата е важен елемент от празничните инициативи и се открие като едно от най-значимите събития. В това издание участниците демонстрираха знания и умения в широк спектър от дисциплини – от разпознаване на тревисти, дървесни и ловни видове до таксиране и работа с професионална техника (сн. 1 и 2). Състезанието се проведе с участието на експерти от Изпълнителната агенция по горите и с подкрепата на „Андреас Штил“ ЕООД. Победители в надпреварата станаха студентите от специалност „Горско стопанство“ Ангел Груев (III курс), Муса Ляца (II курс) и Йозджан Стоянов (III курс), които показаха отлична подготовка и истински професионализъм (сн. 3).

Паралелно с практическите занимания Университетът предложи и богата образователна програма от академични лекции, познавателни състезания и творчески инициативи. Ас. Теодора Маркова представи анализа „Естествени ли са белоборовите гори на Плана планина“, а ас. Мария Христова разказа за създаването на цветни ливади от диворастващи растения като алтернатива в озеленяването. Темата за дивата природа бе допълнена от д-р инж. Райчо Гънчев с лекция за съвременните методи за мониторинг на мечката, както и от дискусия за завръщането на бобъра в България от гл. ас. Николай Коджабашев. Лекциите се фокусираха и върху съвременните предизвикателства в сек-

тора. Доц. д.н. Светослав Анев изнесе лекция на тема „Физиологични основи на адаптивното лесовъдство“, доц. д-р Мирослава Жипонова представи „Стратегии за адаптивно земеделие“, а доц. д-р Невена Шулева запозна студентите с „Общата селскостопанска политика в подкрепа на младите фермери“.

Програмата продължи с обучения за новите технологии в мебелната индустрия и състезанието „Многобой по конструиране на мебели“. В него студентите създадоха изделия, които ще намерят практическо приложение в учебната база на Университета (сн. 4).

Признание за труда си през годината получиха изяви в учебната и спортната дейност студенти, които със своите успехи затвърдиха авторитета на Университета сред академичната общност. По време на Академичен съвет бяха отличени Тервел Замфиров, Никол Пашалиева и Мира Найденова (Факултет „Ветеринарна медицина“), както и Симона Заимова (Факултет „Горско стопанство“). Всички те бяха номинирани и наградени в националния конкурс „Студент на годината“, организиран от Националното представителство на студентските съвети.

През всички празнични дни Университетът посрещаше деца и ученици от цялата страна. Лабораториите бяха отворени, а преподаватели и служители се ангажираха да споделят знания с бъдещите студенти.

Седмицата на гората е утвърдена национална традиция, която обединява държавни институции, неправителствени организации и широката общественост в грижата за природата. През годините Лесотехническият университет се превърна в център на тази обща кауза, привличайки както експерти, така и много ученици и студенти. Тържествените залесявания и професионалните дискусии отново показаха ключовата роля на науката за бъдещето на горите. Всички събития бяха реализирани в тясно партньорство с Изпълнителната агенция по горите и редица държавни и частни организации.

Д-р инж. Павел ПАВЛОВ

Кратка история на природозащитата в България

Проф. д.н. Златозар БОЕВ – Национален природонаучен музей – БАН

България е сред страните с най-богато биоразнообразие в Европа, а делото по неговото съхранение има дълбоки исторически корени. През 2026 г. отбелязваме две забележителни годишнини, които ни връщат към началото на българската природозащитна мисъл – 130 години от учредяването на Българското природоизпитателно дружество – организацията, поставила основите на научното познание и институционалната грижа за богатството на природата в новоосвободената ни държава, и 90 години от приемането на Наредба-закона за защита на родната природа – основополагащият документ, който за първи път в историята ни поставя опазването на природното ни богатство под законна закрила.

Началото е поставено на 7 април 1896 г., когато 28 видни български учени и общественици се обединяват около идеята за учредяване на Българско природоизпитателно дружество, което да започне систематично изследване на родната флора, фауна и геология, както и широко популяризиране на природонаучните знания. Сред вдъхновителите на това дело изпъкват имената на Георги Златарски (геолог), Стефан Петков (ботаник), Пенчо Райков (химик) и д-р Панчо Дорев (юрист). Техният пионерски дух превръща Дружеството в мощен инструмент за изграждане на национална екологична култура и научна независимост.

С приемането на Указ № 81 от 28 февруари 1936 г. (обнародван през 1937 г.) – основополагащия документ, с който се утвърждава първият у нас Наредба-закон за защита на родната природа, България официално възприема фундаменталния принцип, че природата се нуждае от държавна закрила не само заради икономическите си ползи, но и заради своята висока естетическа, научна и историческа стойност. В одобрения от цар Борис III указ той възлага изпълнението му на министъра на земеделието и държавните имоти.

Като обединява в едно природни забележителности и национални светини, Наредба-законът определя като „природно-исторически места“: Мадара – заради уникалните скални масиви и Мадарския конник (днес Археологически резерват „Мадара“), Шипка – място на епични исторически събития (Национален парк-музей „Шипка – Бузлуджа“), Оборище – за опазване на вековните букови гори в местността, където се е провело първото българско народно събрание (Историческа местност „Оборище“), връх Околчица (Вола), за да се увековечи лобното място на Христо Ботев, (част от Природен парк „Врачански Балкан“), Абоба (Плиска), за да се запазят останките от първата българска столица (днес Национален историко-археологически резерват „Плиска“). Указът забранява в тях да се извършват дейности, които биха променили характера на местността.

Зората на българската природозащита

Първите стъпки в опазването на българската при-

рода са предприети няколко месеца след Освобождението. Те са положени от плеяда родолюбиви учени и общественици, които виждат в горите и планините ни ценен национален капитал. Сред пионерите на българската природозащитна мисъл се открояват имената на Георги Христович – зоолог и създател на престижното списание „Природа“, и пламенният природолюбец и писател Павел Делирадев. Към тях се присъединяват стожерите на българската ботаника и зоология акад. Стефан Петков, проф. Стефан Георгиев, проф. Николай Стоянов, акад. Иван Буреш и доц. Делчо Илчев. Визионерската научна мисъл на мира решаваща подкрепа в лицето на държавниците цар Фердинанд I и цар Борис III, чийто личен интерес към естествознанието спомага за превръщането на природозащитата в държавна политика.

На 20 декември 1878 г. са издадени Привременни правила за горите, с които се дава началото на държавната грижа за защитата им от поголовно изсичане. Последвалата през 1880 г. забрана за износ на дървен материал полага основите на организираната лесовъдска дейност у нас. Краят на XIX век е време на интензивно законотворчество. През 1883 – 1897 г. са приети първият Закон за риболовството, Законът за лова и четири последователни закона за горите. В периода 1891 – 1895 г. мрежата от горски разсадници нараства до 496. Времето от 1895 до 1899 г. се отличава с активното участие на българските учители в опазването и възстановяването на горите – в училищните градини масово се отглеждат фиданки от диви и културни видове за нуждите на организираниите залесявания.

Природозащитната дейност, насочена приоритетно към опазването на горския фонд и дивечовите ресурси, е тясно свързана с работата на водещи специалисти и общественици като акад. Стоян Брънчев, лесовъдите визионери Костадин Байкушев, Йордан Митрев и Васил Попов, както и общественици като митрополит Методий Кусевич.

Предизвикателствата пред сектора в края на XIX и началото на XX в. произтичат от мащабната индустриална експлоатация. През 1895 – 1904 г. обширните иглолистни масиви в Пещерско, Самоковско и Пазарджишко са подложени на интензивна сеч за

За нарушенията, за които няма предвидени наказания във горезаказаните закони, нарушителите се наказват с глоба до 1000 лева по настоящия закон.

Забележка: Членовете на Българския туристически съюз по отношение преследването на нарушенията по настоящата наредба-закон са приравнени на органи на властта. Съставените от тях актове чрез съответните клонове на съюза се изпращат на горската власт.

Наредба-законъ

за защита на родната природа

Утвърдена съ указъ № 81 отъ 28 февруарий 1936 год. и обнародвана въ „Държавен вестникъ“, брой 59 отъ 16 мартъ 1936 год.

Чл. 1. За култивиране обичъ къмъ родната природа и за запазване съществуващите въ страната естествени паметници, подъ разпоредбите и закрилата на настоящия законъ се подвеждатъ:

а) браницата (запазените мѣста) — опредѣленъ дѣлъ, кѣтъ или участъкъ отъ природата, въ нейното самобитно състояние, за естествено-научни изследвания;

б) народните паркове — обекти, съ голѣмо разнообразие въ природата за култивиране обичъ къмъ сѣщата;

в) природните паметници — рѣдки скални образувания, пещери, групи и единични рѣдки дървета, храсти и растения и тѣхните аномалности, рѣдки животни, птици и мѣстата, гдето живѣятъ и гнѣздатъ, изворите, планинските езера и др. и

г) природно-историческиятъ мѣста — Оборище, Вола, Шипка, Бузлуджа, Мадара, Абоба, Аладжа манастиръ и др. сгради или съоръжения съ опредѣленъ районъ.

Чл. 2. Тѣ се обявяватъ за такива, съ постановление отъ Министра на земедѣлието и държавните имоти, по предложение на съответните компетентни или заинтересувани институти или ведомства. Тази обява не измѣня собствеността и владението, а създава режимъ за опазване и ограничаване ползуването.

Границите на сѣщите се затвърдяватъ съ ясно-видими и трайни знаци.

производството на милиони траверси за нуждите на Източната железница. В пряк отговор на тези поражения се зараждат първите залесителни дружества в страната. Масови залесявания са реализирани край Ловеч, Копривщица и в местността Хисарлъка над Кюстендил. Държавният контрол върху ресурсите също се засилва, за което свидетелстват данните от периода 1900 – 1904 г., когато броят на съставените актове за браконьерска сеч достига 25 000 – 35 000 годишно.

С приемането на третия Закон за горите (1897 г.) държавните мерки, регламентиращи ползването на ресурсите, стават още по-строги – ако през 1904 г. нарушенията са 62 000, то към 1911 г. те вече достигат близо 100 000 годишно. Общо за периода 1901 – 1911 г. са регистрирани над 737 000 акта. Успоредно с административните мерки започва и практическата борба с ерозията. През 1905 г. в Казанлък се създава първото Бюро по залесяване и укрепяване на пороищата. Под ръководството на френския лесовъд Феликс Вожли то

поставя началото на системното укрепяване на пороините басейни у нас.

След Първата световна война грижата за природата става по-последователна и научно обоснована. Началото на „Празника на залесяването“ е поставено през 1925 година. През 1934 г. инициативата се разраства и става ежегодна „Седмица на гората“, превърнала се в традиция с мащабно участие на ученици и провеждане на образователни беседи за значението на горите, флората и фауната. На 16 ноември 1928 г. се създава Съюзът за защита на родната природа, оглавен първоначално от акад. Стефан Петков, чието дело по-късно продължава акад. Иван Буреш. Организацията е ключов фактор в опазването на околната среда до 1947 г., като дейността ѝ е успешно възстановена през 1991 г. под ръководството на проф. Светослав Герасимов.

През 1928 г. е наложена 3-годишна забрана за лов на полезен дивеч в района на 6 ловни дружества в Югоизточна България, а в други 10 се ограничава отстрелът на сърна (*Capreolus capreolus*) и колхидски фазан (*Phasianus colchicus*). Този акт дава началото на серия от държавни рестрикции, целящи възстановяването на дивечовите запаси в страната.

През 30-те години на XX в. се поставят основите на съвременната мрежа от защитени територии. На 29 юни 1933 г. в Странджа е обявен първият резерват у нас – „Горна Еленица – Силкосия“, а едва ден по-късно статут на защита получава и рилската гора „Парангалица“. Процесът продължава с обявяването на Витоша за първия Народен парк на Балканския полуостров (27.10.1934 г.) успоредно със създаването на резерватите „Бистришко бранище“ и „Торфено бранище“. **Тази мащабна дейност намира своето законово основание в приетия на 25 февруари 1936 г.**

Наредба-закон за защита на родната природа, последвана от Правилник за неговото прилагане през 1937 година.

В резултат на новата законова рамка под закрила са поставени емблематични видове като еделвайса (*Leontopodium alpinum*), родопското лале (*Tulipa rhodopea*), жълтата тинтява (*Gentiana lutea*), обикновения тис (*Taxus baccata*), силивряка (*Haberlea rhodopensis*) и конския кестен (*Aesculus hippocastanum*). Сред защитените представители на фауната попадат брадатият лешояд (*Gypaetus barbatus*), благородният елен (*Cervus elaphus*), дивата коза (*Rupicapra rupicapra*) и други.

Наредба-законът от 1936 г. въвежда четири основни категории защитени територии: браница (резервати), народни паркове, природни паметници и природно-исторически места. Процесът по тяхното обявяване е поверен на Министерството на земеделието и държавните имоти. До края на 1944 г. страната вече разполага с 8 народни парка (включително

Витоша, Свети Николай, Бузлуджа, гора в землището на Пловдив, Кайлъка, Калиакра, Златни пясъци и Острица) с обща площ 6828.8 ха и 8 резервата, обхващащи 3868 хектара.

Природозащитата в България до 1989 година

През следващите десетилетия природозащитната дейност се развива с активното участие на нови поколения експерти. Под ръководството на акад. Иван Буреш научният и практичният принос за сектора се разширява от Марин Тошков (лесовъд), Владимир Попов (географ), Николай Боев (зоолог), Петър Трантеев (спелеолог) и Николай Виходцевски (лепидоптеролог и адм. секретар на Комисията по защита на природата при БАН). Ключов научен принос имат ботаниците акад. Даки Йорданов, проф. Иван Бондев, проф. Стефан Кожухаров, проф. Богдан Кузманов, доц. Николай Андреев и проф. Димитър Пеев, както и Николай Райков (фотограф-натуралист).

На Учредителния конгрес на Българския народен съюз за защита на природата (БНСЗП) в своя програмен доклад проф. Николай Стоянов очертава основните задачи на съвременната природозащита, които остават актуални десетилетия наред. По предложение на БНСЗП в Конституцията на НР България е включен чл. 31, който регламентира опазването на природата като държавно задължение и дълг на всеки гражданин. Преди закриването си през 1947 г. Съюзът издава и третия си сборник със специализирани статии по актуални природозащитни въпроси.

Въпреки политическите ограничения през периода държавната природозащита продължава своето развитие. За десетилетието 1946 – 1955 г. са обявени 32 нови резервата, а площта на много от съществуващите е значително увеличена. Сред тях е и езерото Сребърна (1948) – обект с международно значение. През 1962 г. статут на защита получават народните паркове „Вихрен“ (днес НП „Пирин“) и „Ропотамо“, прекаатегоризиран впоследствие като резерват. По-късно, по предложение на учени от БАН, „Пирин“ и Сребърна са признати за обекти на Световното природно наследство на ЮНЕСКО.

В края на 1951 г. Наредба-законът за защита на родната природа (1936) и Правилникът за прилагането му (1937) са отменени. **Управленските функции са поети от Главното управление на горите (ГУГ)**, чиято дейност в следващите 10 години се ограничава до поддържане на защитените природни обекти. През 1959 г. в ГУГ се създава специализиран Сектор по защита на природата, ръководен от инж. Марин Тошков.

Законодателната рамка се обновява поетапно: през 1960 г. излиза първият Указ за защита на природата, последван от Закона за опазване на въздуха, водите и почвата от замърсяване (1963) и новият Закон за защита на природата (1967). С него се дефинират основните категории защитени обекти: резервати, народни паркове, защитени местности, природни забележителности и исторически места, както и редки растителни и животински видове.

До 1960 г. броят на защитените обекти в страната достига 200. В системата на Главното управление на горите се създава специализиран отдел „Ловно стопанство и природозащитно дело“, който прилага действащото законодателство. Паралелно с това

гражданският сектор се активизира чрез структурите на Българския туристически съюз, които през 1965 г. прерастват в Републиканска комисия за защита на природата.

Знаков момент за териториалната защита е заповед от 1963 г. на Комитета по горите и горската промишленост, с която 16 пещери са обявени за защитени обекти. Въвежда се строг режим на опазване, забраняващ увреждането им и използването на димящи осветителни тела, като научното им изследване се поверява на БАН. През 1964 г. природозащитната мисъл се систематизира с издаването на първия български учебник по защита на природата.

През 60-те и 70-те години на ХХ в. класическата природозащита се трансформира в комплексна екологична политика. Значително се ограничава използването на твърди горива за отопление (в София потреблението на въглища спада от 700 000 до под 300 000 тона), което намалява емисиите на серен диоксид.

Утвърждава се инициативата Седмица на гората, поставя се началото на Месеца за защита на природата, а след 1975 г. България се присъединява към честването на 5 юни – Световния ден на околната среда.

На държавно ниво със защитата на природата са ангажирани Министерството на горите и опазването на природната среда (1971), Съветът по опазване и възпроизводство на природната среда към Държавния съвет и специализирани комисии. През 1970 г. защитената мрежа се обогатява с обявяването на Народен парк „Русенски Лом“.

През 1971 г. е учредено Министерството на горите и опазването на природната среда, към което започва работа специализиран Научен център. Успоредно с това научната стратегия на страната се координира от Комисията за защита на природата при БАН (създадена през 1956 г.), чийто приемник през 1996 г. става Централната лаборатория по обща екология. Огромен принос за популяризирането на каузата има Николай Боев, който чрез своите над 700 статии и 30 книги успява да превърне природозащитната идея в общонационална ценност.

В периода 1971 – 1975 г. са изградени 162 пречиствателни станции за вода, а новите въздухочиствателни инсталации улавят по 500 000 тона прах годишно. В същия период са залесени 2 616 000 дка нови гори, което променя изцяло облика на българския ландшафт. На международната сцена България затвърждава авторитета си – у нас влиза в сила Конвенцията за световното културно и природно наследство (1975). През 1976 г. България подписва Рамсарската конвенция, с което поема ангажимент за опазване на влажните зони. Към пионерните обекти „Сребърна“ и „Аркутино“ през 1984 г. са добавени „Атанасовско езеро“ и „Дуранкулак“. На държавно ниво се създава надведомствен контролен орган – Комитет по опазване на природната среда (прераснал в Министерство на околната среда през 1990 г.), а през 1977 г. са утвърдени стратегически насоки, които поставят началото на организираното възстановяване на ресурсите (залесяване, пречистване и рекултивация) вместо само тяхното използване. Извършена е мащабна работа по залесяване и укрепяване на ерозирали терени – за четири десетилетия са възстановени 18 000 м²

ерозирали и пустеещи земи. Въпреки това интензивният дърводобив за износ остава сериозно предизвикателство пред сектора.

Към края на 70-те години на XX в. мрежата от защитени обекти вече е внушителна. През 1979 г. тя включва 84 резервата, 8 народни парка, 44 защитени местности и над 350 природни забележителности. Под законова закрила са поставени 795 исторически места, 1671 вековни дървета, 64 вида растения и 372 вида животни.

През 1980 г. са обявени и Народните паркове „Шуменско плато“ и „Сините камъни“. Приетите през 1982 г. нови закони за рибното и ловното стопанство регламентират устойчивото ползване на ресурсите. На международно ниво България участва активно в програмата „Човек и биосфера“ (МАВ) и се присъединява към Конвенцията за трансгранично замърсяване на въздуха (1983), което води до ограничаване на емисиите от ТЕЦ и спиране на продажбата на оловен бензин.

Към 1983 г. броят на защитените обекти достига 3925, включително 86 резервата. Повечето територии като „Стенето“, „Соколна“, „Пеещите скали“, „Бели Лом“ и „Вълчи дол“ покриват най-високите международни стандарти. През 1986 г. е въведена забрана за лов на 327 вида птици. Ключова роля за опазването на биоразнообразието играе зоологът Владимир Бешков, благодарение на когото се въвежда пълна защита на всички видове прилепи и сухоземни костенурки, както и строг режим за опазване на обитаемите от тях пещери.

Краят на 80-те години на XX в. бележи зараждането на модерното природозащитно движение. През юни 1988 г. е основано Българското дружество за защита на птиците, подпомогнато в началото от британското Кралско дружество за защита на птиците (RSPB) – част от глобалното семейство на BirdLife International. В същия период се учредяват Сдружение „Зелени Балкани“ (1988) и Сдружение „Природен фонд“ (1989).

Фундаментален етап в научната дейност е издаването на първата „Червена книга на НР България“ в два тома (1984 – 1985). Инициран от Николай Боев, трудът включва подробни данни за 763 вида висши растения и 154 вида гръбначни животни. С това постижение България се нарежда сред пионерите в света, създали собствени национални регистри на застрашените биологични видове.

Природозащитата в България до присъединяването на страната към Европейския съюз през 2007 г.

Европейският екологичен форум в София през октомври 1989 г. се превръща в катализатор на общественото недоволство срещу увреждането на Рила от строителството на водната каскада „Места“ и системното замърсяване на въздуха в Русе. На всенародните митинги през ноември същата година природозащитните искания се сливат с политическите, което довежда до смяна на държавното управление. Този прелом слага край на половинчатите мерки и дава път на реални реформи с бързи резултати. Спряно е изпълнението на спорни хидроенергийни проекти, а изграждането на АЕЦ „Белене“ е преустановено. Така екологичната кауза прераства от формална държавна

дейност в реален обществен приоритет и поставя началото на съвременната държавна политика по опазване на околната среда.

През 1991 г. България прави решителни крачки в международното сътрудничество, като ратифицира Бернската конвенция и се присъединява към СИТЕС (Конвенцията за международна търговия със застрашени видове). В същата година е създаден и Националният парк „Централен Балкан“. Три години по-късно страната ни подписва и Конвенцията за опазване на Черно море от замърсяване.

Периодът бележи интензивно развитие на националната паркова мрежа. Само за три години (1989 – 1992) са обявени три нови парка: „Врачански Балкан“, „Централен Балкан“ и „Рила“. Така към 1993 г. страната разполага с 11 народни парка с обща площ от близо 295 000 хектара. В процеса на хармонизация с европейското законодателство до 2006 г. мрежата се прекатегоризира и разширява, като десет обекта получават статут на природен парк – „Русенски Лом“, „Сините камъни“, „Странджа“, „Шуменско плато“, „Българка“, „Витоша“, „Врачански Балкан“, „Златни пясъци“, „Персина“ и „Рилски манастир“. Защитените територии в България достигат 5 % от площта на страната. Природният парк „Беласица“ е обявен последен (2007).

Изследванията в един от най-големите национални паркове в Източна Европа – „Рила“, се засилват, като основният фокус пада върху пълния опис на биологичното му богатство. Водеща роля в този процес имат институтите на БАН и Националният природонаучен музей.

Институционалната рамка се укрепва със създаването на Националната служба за защита на природата (1994) към екологичното министерство. Стартират ключови национални инициативи за опазване на биологичното разнообразие. Чрез проекти, финансирани от Глобалния екологичен фонд (GEF), PHARE и Българо-швейцарската програма, са положени основите на съвременния мониторинг на околната среда в България. Създават се редица тясноспециализирани научни дружества – по зоология, лепидоптерология, орнитология, екология, хидробиология, херпетология, за защита на хищните птици и на костенурките. Техният експертен потенциал се превръща в основен инструмент за проучването и опазването на генофонда на страната.

В края на 90-те години се приемат ключови нормативни актове, сред които Законът за ограничаване на вредното въздействие върху околната среда (1997) и Законът за лова и опазване на дивеча (2000), с който се извършва важна концептуална промяна: дивечът вече не се дели на „полезен“ и „вреден“, а на „едър“ и „дребен“, като ловните обекти са сведени до 22 вида бозайници и 30 вида птици. Въвеждат се и ежегодни забранителни периоди за улов на ценни видове като есетрови риби и речни раци.

България се присъединява и към редица европейски и световни инициативи за опазване на неживата и живата природа и биологичното разнообразие – Международния ден на влажните зони, Деня на Земята, Световния ден на водата, Европейската нощ на прилепите, Международния ден на птиците, Международния ден за опазване на биологичното разнообразие и други. Тези инициативи, някои с вековна

история зад граница, се превръщат в основен инструмент за формиране на съвременна екологична култура и обществена ангажираност към биологичното разнообразие.

Решителна стъпка към международната интеграция е присъединяването на България през 1996 г. към Конвенцията за биологично разнообразие. Още през 1995 г. се въвежда природосъобразен режим за риболов, определящ минимални размери за улов на 19 вида риби, речен рак, водна жаба и рапан.

Краят на 90-те години е период на основно обновяване на правилата с приемането на Закона за опазване на земеделските земи (1996) и Закона за горите (1997). Важен етап от този процес е обнародването на Закона за защитените територии (1998), важна крачка в законовата териториална защита на природата. Благодарение на новата правна рамка към 2006 г. защитената мрежа на България вече включва 3 национални парка („Рила“, „Пирин“ и „Централен Балкан“), 11 природни парка, 55 резервата и 35 поддържани резервата.

Вниманието се насочва и към опазването на геологичното наследство. През 1998 г. в Белоградчик се провежда годишната сесия на европейската асоциация ProGEO, като по това време в страната са защитени 410 геоложки обекта, включително пещери, водопади, скални масиви, пирамиди и дюни. Актуален проблем остава защитата на карстовите води. Към 2005 г. тяхното значение все още не е напълно оценено, въпреки че от общо 315 водоизточника, включени в националната мониторингова система за качество на подземните води, 76 (24.1 %) са карстови извори.

Страната ни се гордее с 10 влажни зони със световно значение, опазвани по Рамсарската конвенция – от езерото Сребърна до Бургаските езера, които са жизненоважни за миграцията на птиците и биологичното разнообразие на Европа. В периода 1999 – 2000 г. страната ратифицира и Бонската конвенция за мигриращите видове, както и споразумението за опазване на афро-евроазиатските водолюбиви мигриращи птици AEWA.

По предложение на учени от БАН 18 български резервата са включени в световната мрежа от биосферни паркове, поставяйки страната ни сред водещите в света. Опазването на земните недра и геоложкото наследство е нормативно регламентирано чрез Закона за подземните богатства (1999) и Националната стратегия за развитие на миннодобивната промишленост до 2010 година. От 2005 г. в страната е в сила и Европейската конвенция за ландшафта. Спелеологичното богатство на страната включва 109 пещери, обявени за природни забележителности към 2006 година. Общо 990 пещери попадат в защитени територии, като 817 са в границите на природни паркове, а 173 – в резервати (Жалов, 2006).

Законодателната рамка се допълва от Закона за безопасно използване на ядрената енергия (2002), регламентиращ съхранението на радиоактивни отпадъци, и Закона за лечебните растения (2001). За разлика от тях, Законът за биологичното разнообразие (2002) не е ресурсно ориентиран, а цели пряка защита на застрашени видове и техните местообитания. Режимът на защита забранява всякаква форма на безпокойство, улавяне, нараняване или търговия с представители на фауната във всички фази на раз-

витието им. При защитената флора е абсолютно забранено увреждането, изкореняването или търговията с цели растения и техни части (луковици, цветове, листна маса).

През 1995 г. е създаден Българският национален комитет по редките видове с цел стандартизация и валидиране на орнитологичните наблюдения. В процеса на хармонизация с европейското законодателство страната ни приема ключови ангажименти: от прилагането на Закона за биологичното разнообразие и Протокола от Киото до разработването на планове за управление на националните паркове. Усилията за опазване на природата включват още: подобряване на пречиствателната и сметосъбиращата инфраструктура, въвеждане на разделно събиране на отпадъци и строг контрол върху биологичните отпадъци. Значим напредък е постигнат и чрез специфични забрани (експорт на обгоряла дървесина, тралиране на морското дъно) и инфраструктурни решения за защита на биоразнообразието като извеждането на трасето на АМ „Струма“ извън Кресненското дефиле.

Десетилетието е белязано от бурен ръст на природозащитните сдружения (над 2000), част от които обаче компрометират сектора, възползвайки се от законови пропуски. Паралелно с това специфичното географско положение на България засилва трафика на защитени видове и деривати. В контекста на присъединяването към ЕС и ролята на страната като външна граница е драстично засилен митническият контрол. За целта Агенция „Митници“ е обезпечена с експертни екипи за реакция при конфискация на контрабандна фауна на територията на страната.

Броят на защитените територии и обекти у нас бележи впечатляващ ръст за шест десетилетия – от едва 50 през 1940 г. до 5108 през 2000 година. За същия период общата им площ нараства от 1.41 на 3.35 % от територията на страната. Кулминацията на тази интегрирана дейност е включването на България в европейската екологична мрежа „Натура 2000“.

Значим принос за въвеждането на международни стандарти в природозащитата у нас има Световният фонд за дивата природа (WWF), още преди официалното разкриване на постоянно представителство у нас през 2006 година. Организацията присъства в региона от 90-те години чрез проектите си по поречието на Дунав. Тя се превърна и в стратегически партньор при сертифицирането на българските гори и опазването на последните девствени речни екосистеми.

След 2007 г. мрежата „Натура 2000“ у нас се развива в съответствие с европейските директиви за местообитанията (92/43/ЕЕС) и за птиците (79/409/ЕЕС). Министерският съвет е приел общо 342 защитени зони, покриващи 33.89 % от територията на страната. Те включват 114 зони за птиците (20.3 %) и 228 за местообитанията (29.5 %). Хармонизирането на националното законодателство с европейските стандарти е ключова стъпка, но ефективно опазване на това наследство зависи от реалното прилагане на плановете за управление и активния контрол. Устойчивото стопанисване на защитените територии остава основен приоритет и гаранция за съхраняването на природния капитал на България за бъдещите поколения.

(Следва продължение)

Здравословното състояние и бъдещето на горите в Австрия – създаване и стопанисване на климатично адаптирани и устойчиви насаждения

Д-р инж. Петя МАТЕВА – Изпълнителна агенция по горите, инж. Петко ИЛИЕВ – Лесозащитна станция – София, инж. Николай ЗЛАТАНОВ – Лесозащитна станция – Пловдив

Български и австрийски експерти обмениха опит по отношение на фитосанитарното състояние на горите в двете страни по време на учебно посещение в райони с експериментални насаждения в Австрия, организирано в рамките на проект „Планове за действие за устойчиво управление на горите в България“, което се състоя през февруари. То беше реализирано с помощта на консултантската организация „Прайсу-отърхаус Купърс България“ ЕООД и Федералния изследователски център за горите, Австрия (Bundesforschungszentrum für Wald (BFW)). Проектното предложение на Изпълнителната агенция по горите за изработване на планове за действие за устойчиво управление на горските генетични ресурси и за развитие на устойчива и съвременна лесозащитна дейност в България беше одобрено през 2025 г., като проектът е финансиран от Европейския съюз чрез инструмента за техническа подкрепа, управляван от Работната група за реформи и инвестиции SG REFORM.

Представители на Изпълнителната агенция по горите и лесозащитните станции в България се запознаха със здравословните проблеми на австрийските гори и предприетите действия от страна на лесовъдите, дърводобивните фирми и държавната горска институция в страната под научното ръководство на Федералния изследователски център за горите. Бяха обсъдени подходите за мониторинг и диагностика на уврежданията, изследователските дейности за адаптация към климатичните промени, както и прилагането на законодателни и финансови инструменти.

Залесената площ в Австрия е малко над 4 млн. ха, или 48 % от територията на страната. Повече от половината гори са иглолистни, като над 60 % от запаса е от смърч. Отбелязано беше, че запасът от смърч е достигнал максимума си. Над 50 % от него е от дървета с диаметър над 40 сантиметра. Отчита се увеличаване на площта на широколистните и смесените гори, както и на мъртвата дървесина (с 18 %). Частната собственост върху горите съставлява 81 %, докато публичната е 19 %.

В структурата на частната собственост преобладават дребните горски имоти до 200 ха (49 %), следвани от едрите – над 200 ха (22 %) и общностните гори (10 %). Публичният сектор се поделя между държавни (15 %), общински (3 %) и провинциални (1 %) горски територии.

Мерките за адаптация, които се разработват и прилагат, са свързани с нови концепции за отгледни сечи, подпомогната миграция на горскодървесните видове, създаване на смесени, разновъзрастни гори, в т.ч. и с неместни видове.

При представяне на актуалните проблеми със защитата на горите в Австрия беше обърнато внимание, че европейските гори са подложени на нарастващ натиск от глобалните климатични изменения, в резултат на което отслабват жизнеността и съпротивителните сили на дърветата, което създава предпоставки за каламитети, нови патогени и загиване на горскодървесна растителност.

Каламитетът на **типографа** в смърчовите гори е започнал през 2015 г. в Северна Австрия в резултат от затопляне и суша, без да е имало повреди от сняг или вятър. Нападнати са

гори, разположени под 600 м н.в., но с налична горска пътна мрежа. Повредите от мокър сняг през 2019 г., последвани от силни ветрове и горещо лято, са довели до масово разпространение на корояд през 2021 г. и в южните части на страната – в планински гори до 1800 м надморска височина. През 2022 г. Федералното министерство сформира работна група за обмен на информация и координация между горските стопани, горските власти, дърводобивните фирми, учени и експерти по опазване на горите. Разработен е модел за развитието на типографа: <https://iff-server2.boku.ac.at/arcgis/apps/experiencebuilder/experience/?id=8493c0b7e3df435a896790d4287204bd>.

По отношение на практическите дейности за ограничаване на короядите беше представен модел на административен контрол, прилаган в Югозападна Щирия. Той включва бързо идентифициране на нападнатите дървета и тяхното маркиране от лесовъдите в държавната институция (сн. 1); задължение

Маркирани смърчови дървета, които собственикът трябва да отсече

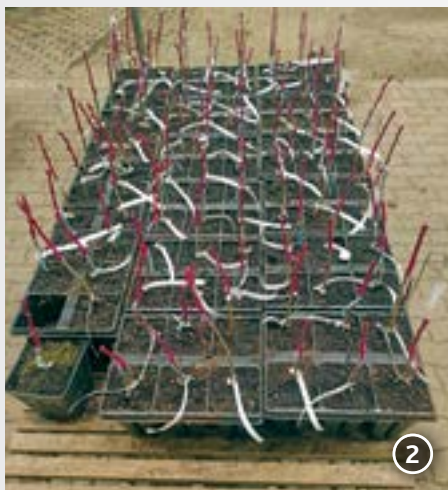
за предприемане на мерки от собствениците на гори в кратки срокове чрез изпращане на уведомление с информация и снимков материал; санкции при бездействие и възможност за принудително изпълнение на съответната санитарна сеч чрез възлагане на трета страна да извърши дейностите по отсичане и изнасяне на увредената дървесина за сметка на собственика. В уведомлението са представени правното основание, задълженията, срокът и начините за предприемане на мерки срещу разпространението на короядите. В Наредбата за защита на горите са разписани седем метода за техническа обработка на едно или групи дървета (обелване на кората, поливане/пръскане, раздробяване/смачкване на терен, изгаряне, изкуствено изсушаване, използване на продукти за растителна защита в съответствие с разпоредбите на документа за одобрението му, фумигация). В забележка е записано: „Ако не изпълните тази заповед за лечение или не я изпълните изцяло или навреме, освен започването на административно производство (наказващо се с глоба до 7270 евро или лишаване от свобода до четири седмици) ще трябва да се започне и официално производство за прилагане на наредените мерки. В този случай, след предварително уведомление, работата ще бъде извършена за ваша сметка“.

Освен своевременно извеждане на заразената дървесина за минимизиране на възможността от излитане и разпространение на типографа периодично се извършват и информационни кампании със собствениците на гори (по 5 – 6 души на теренно посещение) за запознаване с размера на загубите и подходите за намаляването им. Тези кампании се отчитат като ефективен начин за превенция и действие в срок за района на Щирия. Условие за бърза идентификация и реакция при увреждане в горите е наличието на гъста пътна мрежа. Лесовъдите в Щирия не залагат феромонови уловки, тъй като по техни наблюдения и мнение феромоните увеличават числеността на короядите в гората.

Дъбовата коритуха е установена за първи път в област Южна Щирия през 2019 година. Освен наблюдения върху разпространението на вида през 2024 г. е разработен и фенологичен модел за потенциалното развитие на вида.

След пълното обезлистване от **гъботворка** през 2018 г. е установено намаляване на числеността на вредителя в резултат от ентомопатогенната гъба *Entomophaga maimaiga*, паразитоиди и вируси. През зимата на 2016 – 2017 г. за първи път в страната е установена **боровата процесионка**. Възприето е, че обезлистващите насекоми се регулират естествено, поради което повече от 30 години не се извършва въздушно пръскане срещу тях.

Съхненето на ясена в резултат на заболяването *Hymenoscyphus fraxineus* е регистрирано за първи път през 2005 г., като 5 години по-късно е обхванало цялата страна. Патогенът причинява изсъхване на клонките и короната, както и ракови образувания по кората. В тази връзка е разработена Програма за селекция на ясен, устойчив на патогена *Hymenoscyphus fraxineus*, дейностите по която се осъществяват в разсадник „Тулн“ (сн. 2). Селекцията на устойчив ясен и последващото залесяване с получените фиданки са начин да се оздравят горите въпреки повсеместно разпространения патоген. За проследяване на растежа в такива гори се извършват наблюдения в специално създадени участъци, каквито бяха показани в крайречните гори близо до Тулн и Природен резерват „Щокерауер Ау“. Проектът е съвместна инициатива

Производство на генетично устойчиви фиданки от ясен в разсадник „Тулн“

на Университета за природни ресурси и приложни науки – Виена, (Universität für Bodenkultur – Wien, (BOKU) и градската общност на Щокерау.

Представени бяха характерните белези при нападение от *Cryptostroma corticale* (по видовете *Acer pseudoplatanus*, *A. platanoides*, *A. campestre*, *Aesculus hippocastanum*) и *Eutypella parasitica* (инвазивен вид по *Acer pseudoplatanus* и *A. platanoides*). От 2020 г. в Горна Австрия е установено бактериално загиване на *Quercus robur* и *Quercus petraea*, причинено от видовете *Gibbsiella quercinecans*, *Brenneria goodwinii*, *Lonsdalea brittanica* и *Rahnella victoriana*. Наред с появата на инвазивни горски вредители в условията на изменение на климата бяха посочени нарастващите фитосанитарни проблеми от *Agrilus viridis* по клена, *Ips acuminatus* по дугласката ела и *Diplodia sapinea* по бор и дугласка. Гъбният патоген *Diplodia sapinea* е атакувал интензивно дървесните видове от р. *Pinus* в периода 2000 – 2015 година. Една от мерките, които се предприемат от страна на лесовъдите, е да маркират и отсичат дървета с увреждане (оцветяване) в короната над 50 %. При залесяване или при естествено възобновяване след проведена сеч се дава приоритет на местната широколистна растителност. В страната се правят опити за проследяване на растежа на неместни, но устойчиви на патогена иглолистни видове.

Основният фокус на проучванията и лесозащитните дейности в Австрия е насочен върху контрола на короядите, диагностиката на патогени, селекция на устойчиви дървесни видове и превантивни лесовъдски мерки. За финансирането им са разработени законодателни механизми. Като ключов инструмент Федералното министерство на земеделието и горите, опазването на климата и околната среда, регионите и управлението на водите (BMLUK) инициира Закон за горското бюджетно финансиране през 2020 година. С него е създаден „Горски фонд“ с общ бюджет от 430 млн. евро (<https://www.waldfonds.at/>), по който в срок до 31.01.2027 г. може да се кандидатства за субсидиране на 10 мерки. Голяма част от тях са свързани с лесозащитни дейности и оборудване:

- залесяване и мерки за грижи след увреждания в горите;
- мерки за регулиране на видовия състав за създаване на климатично адаптирани гори;
- компенсация за загуби след повреди от корояди;
- създаване на мокри и сухи депа за повредена дървесина, в т.ч. управление на повредена дървесина със специално внимание на сухото и мокрото съхранение (ManTra); управление на бедствия от корояди с фокус върху засегнатите региони Каринтия и Източен Тирол (Käer KO), откриване на повредени горски площи с помощта на дистанционно наблюдение като основа за национален мониторинг на щетите (FASE);
- обелване на кората като мярка за защита на горите, в т.ч. и обработка на повредена дървесина, залагане на ловни дървета, контрол на *Hylobius abietis* и мулчиране;
- мерки за предотвратяване на горски пожари;
- изследователска дейност по създаване на „климатично адаптирани гори“, включващо лесопатологични проучвания върху опазването на ясена – вид, застрашен от заболяването съхнене на ясена (AshBack); обелване на дървесината по време на дърводобив в планински райони като мярка за контрол на нашествията от корояди (BarkOff); оценка на риска от нови щети, причинени от корояди по бор и дугласка ела (NewIPS);

Експериментална гора от широколистни и иглолистни видове край Матцен

проучване на болести и вредители, засягащи дървесни видове, за устойчивата на климата гора на бъдещето (CLIFF); проучване на *Corythucha arcuata*: оценка на щетите в Европа и разработване на стратегии за мониторинг, контрол и управление (OLBIE).

За мониторинга и дигиталните инструменти, с които разполага Австрия, беше представена web-базирана информационна система, внедрена през 2024 година. Резултатите от нея са общодостъпни и позволяват преглед на текущи и годишни данни за засегнатите площи, а където е приложимо – и обема на увредената дървесина. Работният процес е протоколиран, със заложен проверки на качеството на информацията на различни нива. Повече информация може да се намери на <https://www.bfw.gv.at/dokumentation-waldschaedigungsfaktoren/>.

Дистанционно наблюдение за откриване на щети по горите се извършва от отдел „Инвентаризация на горите“ на Федералния изследователски център за горите. Настоящата им работа е свързана с автоматично определяне на площи с увреждане, като се използват устройства за дистанционно наблюдение въз основа на националната горска инвентаризация (FASA), изображенията от Сентинел 1 и Сентинел 2, както и базата данни на JRC по проект Forest radar/Waldradar.

При теренното посещение в област Щирия беше представено мобилно приложение, разработено по проект FORSITE за района на Щирия (<https://www.agrar.steiermark.at/cms/ziel/151504582/DE/>). Проектът е започнал през 2018 г. в сътрудничество със заинтересованите страни от Земеделската камара в Щирия, Land&Forst Betriebe Steiermark – съюз, който представлява интересите на собствениците на земеделски и горски имоти в австрийската провинция, под научното ръководство на Университета по природни ресурси и науки за живота (BOKU) и общо 12 изследователски институции с над 100 учени. Разработени са карти за типовете месторастения (https://gis.stmk.gv.at/content/dokumente/fachattri/landforst/forsite/Waldgruppen/hwg_09_EH.pdf) и динамично типизиране на горите (https://gis.stmk.gv.at/content/dokumente/fachattri/landforst/forsite/Doppelseite/EH34r_FORSITE_Waldtypen_Beschreibung.pdf), което прогнозира влиянието на климатичните промени върху местообитанията в дългосрочен план. Целта на проекта е да се разработи практичен инструмент, предлагащ конкретни препоръки за подбор на подходящи дървесни видове съобразно климатичните промени. Този инструмент позволява на собствениците на щирийски гори да се запознаят с очаквания ефект на глобалното затопляне върху горите през

следващите 80 години и да го имат предвид при взимането на решения при стопанисване на горите си и при избора на дървесни видове за залесяване (<https://gis.stmk.gv.at/wgportal/atlasmobile>).

Паралелно с това с научната подкрепа на Федералния изследователски център за горите се извършват дългосрочни изследвания на 35 вида местни и неместни дървесни и храстови растения в експериментална гора край Матцен (сн. 3 и 4) (<https://www.bmluk.gv.at/themen/wald/wald-und-klima/klimaforschungswald.html>). Тя включва три насаждения (гората Цигелвалд, цъфтящата гора и манастирската гора), както и образователна пътека и специални конструкции за насекоми, целящи популяризиране на горското влияние върху биологичното разнообразие. Насажденията са залесени за наблюдение на климатичното влияние върху различни горскодървесни видове в периода от 2019 до 2030 година. За събиране на актуални климатични данни е монтирана и метеорологична станция. Предвижда се резултатите да подпомогнат опазването на горите в долната лесорастителна зона. Към момента анализите показват, че до края на века се очаква ареалът на местните горскодървесни видове да се свие, дори да изчезне на места. Експерименталната гора се финансира от нефтодобивна компания в района като част от инвестициите за екологични дейности.

Всички тези дигитални инструменти по идентификация на увреждания в реално време, анализът на тенденциите и резултатите от проучванията за бъдещите, климатично адаптирани гори са основа за разработка на информационни материали за обществото и държавната администрация.

Австрийският опит показва значението на интегрирания подход в управлението на горите с участието на науката, администрацията и практиката, активната работа със собствениците на гори и прилагане на икономически стимули, както и дигитализация на редица лесовъдски и лесозащитни дейности.

Направените ключови изводи от учебното посещение дават възможност за обмисляне и прилагане на съвременни проактивни действия по създаване и устойчиво стопанисване на горите в България, част от които са:

- използване на дистанционни методи (дронове, сателити) за мониторинг на уврежданията;
- разработване на динамични карти на биотични и абиотични увреждания в горите;
- разширяване на научно-приложните изследвания по отношение на генетично устойчива горска растителност към патогени и насекоми.

Тази статия е създадена с финансовата подкрепа на Европейския съюз. Съдържанието ѝ е единствено отговорност на авторите. Изразените тук мнения по никакъв начин не могат да се приемат като отражение на официалното становище на Европейския съюз.

Горските пожари – от гасене към управление на риска и превенция

Гл. ас. д-р Тодор СТОЯНОВ – Институт за гората – БАН

Всяка година, когато първите големи пожари обхванат горските територии, обществото реагира по един и същи начин – с изненада и тревога. А всъщност горските пожари са предвидим риск, който се увеличава с настъпилите климатични промени, изоставените земи и човешката небрежност.

Мащабът на щетите от един пожар

По статистическа информация на Изпълнителната агенция по горите за периода 2015 – 2024 г. в страната са възникнали 4835 горски пожара (по 484 средногодишно) и са опожарени 62 321 ха гори, или по 6232 ха на година.

Щетите от тези пожари възлизат на 23.318 млн. лева.

Само през 2024 г. преките загуби надхвърлят 8 млн. лв., а засегнатите горски територии са над 17 000 хектара. През 2025 г. при по-малко опожарени горски площи – 15 416 ха, щетите са над два пъти повече – 17.5 млн. лева.

Но това е само видимата част на проблема. Тези щети отразяват само преките разходи от системата на горите. Реалната цена включва още: преки разходи на другите участници в гасенето на пожарите, загуба на въглероден капацитет и ускоряване на климатичните промени, ерозия, свлачища и влошен воден режим, унищожени местообитания и защитени зони, спад в туризма и рекреацията, социални разходи и други, които остават извън отчетите. Тези щети рядко се остойностяват. А когато нещо не се измерва, то лесно се подценява.

Пожарите са предвидим риск, който подлежи на управление. Когато не се управлява, щетите са неизбежни и големи.

Превенцията – разход или инвестиция

Горските пожари отдавна не са локални инциденти, а системен риск за българските гори. Те нанасят щети не само върху дървесината, но и върху почвите, водния режим, биоразнообразието,

туризма и поминъка на местните общности. Данните показват ясно – цената на пожарите нараства по-бързо от инвестициите в тяхната превенция, а всяко евро, инвестирано в превенция, спестява между 1.5 и 4 евро бъдещи загуби. Въпреки това години наред инвестициите в превантивни мерки у нас остават минимални, често планирани реактивно – след поредния голям пожар, а не преди него. Това невинаги е липса на ресурси, а на приоритети.

Държавните горски предприятия и техните териториални поделения – държавните горски и ловни стопанства, участват активно в борбата с горските пожари и използват значителни финансови, материални и човешки ресурси. Горските пожари причиняват щети, които се поемат от предприятията и техните поделения, и изразходват допълнителни средства за възстановяване на опожарените горски площи в техния предишен вид и състояние. По данни на държавните предприятия за периода 2012 – 2023 г. от средствата за стопанска дейност са направени разходи за опазване на горите от пожари в размер на 19 427 000 лв., или средногодишно по 1 619 000 лева. Посочените средства се използват за изпълнение на противопожарните мероприятия, които са заложи в плановете за противопожарна защита в горскостопанските плановете – изграждане на наблюдателни кули, противопожарни депа, хеликоптерни площадки и водооми, изграждане и поддържане на минерализовани ивици, лесокултурни и бариерни прегради и други.

Анализът на публичните разходи показва, че през последните години годишните инвестиции в превенция обикновено варират между 1 и 2 млн. лв. с редки изключения. Съпоставката между вложените средства и нанесените щети доказва, че чрез изпълнение на мероприятията за превенция на горските пожари могат да се спестят значителни средства, които сега се губят като

средства за гасене и щети. Това превръща превенцията не просто в екологична необходимост, а в икономически най-ефективната политика в условията на климатични промени.

Научният отговор – от гасене към управление на риска и превенция

Съвременната наука не разглежда огъня само като разрушителна сила. Много екосистеми са адаптирани към него. Проблемът възниква, когато човешката дейност или бездействие увеличава уязвимостта на ландшафта, а институциите реагират със закъснение. Ето защо в борбата с пожарите на преден план изпъкват нови действия – управление на риска, планиране и превенция.

Този извод се налага в научните изследвания през последните години, като се посочва, че е необходимо да се извършва оценка и управление на риска от възникване на горски пожари вместо реакция след пожара. Същият подход е заложен и в стратегическия доклад на Научния консултативен съвет на европейските академии (EASAC), в който се подчертава, че Европа трябва да се научи да живее с огъня чрез намаляване на уязвимостта на ландшафтите и обществата посредством инвестиции в превенция на пожарите, а не чрез непрекъснато увеличаване на разходите за гасене.

Един от основните проблеми у нас е липсата на цялостна методика за оценка на щетите и на риска от горски пожари. При определяне на щетите от горските пожари, които се посочват в информационната система на ИАГ, е възприет подходът за определяне само на преките материални разходи (за личен състав, транспорт, техника, изгоряла дървесина на склад, повреден стоящ дървостой, изгорели фиданки, сгради и съоръжения и други разходи в системата на ИАГ). Тук не се включват разходите за възстановяване и отглеждане на опожарени площи, както и разходите на Министерството на вътрешните работи, Министерството на отбраната,

регионалните власти, общините и доброволческите бригади, участващи в пожарогасене, които обикновено представляват значителни суми.

В действителност икономическите щети са много по-големи. Косвените щети – от загубени екосистемни ползи и услуги, влошено биоразнообразие и намален туризъм – са трудни за изчисляване. Горските пожари водят и до унищожаване на реколтата, смърт на диви и домашни животни, материални щети и сериозно застрашават човешкия живот.

Необходимо е да се разработи комплексна методика за оценка на щетите, която обхваща както директните, така и косвените щети от горски пожари, включително екологични, икономически и социални аспекти. Без такива методики щетите се подценяват, превенцията изглежда скъпа, решенията се вземат „на парче“.

Методика за оценка на щетите от горски пожари – липсващото звено

Изготвянето на такава методика започна с работата по проекта „Последствия и щети от горски пожари“, финансиран от фонд „Научни изследвания“.

Разработената от екип учени от Института за гората – БАН, и Националния университетски център „Геопространствени изследвания и технологии“ към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Методика за оценка на риска от природни пожари показва, че рискът може да бъде измерен, картографиран и

управляван още на ниво горски подотдел. Това не е теория – това е инструмент за действена политика, чрез който може да се определи рискът от възникване на горски пожар чрез измерване на 29 статични и динамични фактора и да се предприемат мерки за предотвратяването му. Методиката е приложена и апробирана в рамките на проекта, по който е разработена, и има възможност да бъде използвана за определяне на риска от възникване на горски пожари във всяко горско или ловно стопанство.

За целта могат да бъдат използвани научно базирани инструменти и показатели, както и разработените и използваните методики на Организацията по прехрана и земеделие към Обединените нации (ФАО). Такъв е например периодичният доклад на Организацията – „Глобална оценка на горските ресурси“ (Global Forest Resources Assessment), който е най-всеобхватният механизъм за проследяване на състоянието, управлението и използването на горите в света. Други платформи за по-обективна и детайлна оценка на щетите, като се адаптират към националните специфики и условия, са Службата за управление на извънредни ситуации „Коперник“ (CEMS – Copernicus Emergency Management Service), която използва сателитни данни, за да помага при природни бедствия и хуманитарни кризи, и Европейската информационна система за горски пожари (European Forest Fire Information System), която е част от „Коперник“, но се фокусира

конкретно върху мониторинга на риска от пожари и щетите от тях в реално време за цяла Европа. Други мерки са осигуряване на комуникация между заинтересованите страни, повишаване на компетентността и информираността на управленските органи и специалистите, за да се осигури по-точна оценка и разбиране за сериозността на проблема с горските пожари. Необходимо е и развитие на нормативна база, която да задължава управленските органи да използват всеобхватни и актуализирани методики за оценка на щетите при вземането на решения. Не на последно място е и участието на заинтересованите страни и местните общности в процесите на планиране и вземане на решения, което осигурява по-широк поглед върху реалните последици от горските пожари и засилва обществената подкрепа за превантивните мерки.

Горските пожари няма да изчезнат. Но цената, която плащаме за тях, може да бъде намалена драстично. Изборът следва да бъде направен – или ще продължим да броим изгорелите хектари и щетите в милиони след всяко лято, или ще започнем да инвестираме в превенция. Данните са категорични – щетите от пожарите са в пъти по-скъпи от навременните превантивни мерки. Въпросът вече не е дали можем да си позволим превенция, а дали можем да си позволим да я отлагаме. Времето за подобна инвестиция е сега, а не след следващия пожар.

НОВИ КНИГИ

Д-р инж. Тодор Стоянов. Пожари в горските територии: законодателство, управление и превенция. Издателство „Авангард Прима“, София, 2025 г., 212 стр.

Книгата „Пожари в горските територии: законодателство, управление и превенция“ представя цялостен и научнообоснован поглед върху един от най-сериозните съвременни рискове за българските гори. В нея се анализира развитието на горските пожари в контекста на климатичните промени, човешката дейност и институционалните ограничения, като водещата теза е, че превенцията е по-ефективна и икономически оправдана от последващото гасене и възстановяване.

Авторът проследява историческото

развитие на законодателството в България, свързано с горските пожари и ролята на основните институции, доброволните формирания и гражданската защита при превенцията и борбата с горските пожари. На тази основа е направен анализ на тенденциите при горските пожари след 1990 г., който показва нарастващ мащаб и интензивност на събитията и значителни екологични и икономически щети.

В заключение книгата поставя националния опит в европейски контекст, разглеждайки политиките и инструментите на ЕС за превенция и реакция при бедствия. Изданието е предназначено за специалисти и студенти, както и за всички, ангажирани с управлението и опазването на горските територии.

Съфинансирано от Европейския съюз

Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони: Европа инвестира в селските райони

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПЛАН 2023 – 2027 за развитие на земеделието и селските райони

„Анакай Форест“ ЕООД изпълнява 12-месечен новаторски проект с ясна цел: по-модерен, по-безопасен и по-щадящ природата дърводобив. Проектът е първа стъпка към сформирание на оперативна група по интервенция II.Ж.1 „Подкрепа за оперативни групи в рамките на Европейското партньорство за иновации“ (ЕПИ) от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони 2023 – 2027 г.

Защо го правим?

Дърводобивът в България е изправен пред редица реални трудности, които влияят както върху ефективността на работа, така и върху опазването на горската среда. Сред основните проблеми са липсата на модерна механизация и недостигът на добре подготвени кадри, обучени да работят със съвременни технологии – остарялата техника и недостатъчната практическа компетентност на част от работещите в сектора увеличават риска от трудови злополуки и по-сериозно въздействие върху горските екосистеми.

Допълнително предизвикателство представляват трудностостъпните горски терени и недостатъчно развитата горска пътна мрежа, което затруднява извоза на дървесина и води до по-ниска производителност.

Всичко това показва ясната необходимост от модернизация на сектора чрез инвестиции в техника, обучение на специалисти и по-тясна връзка между науката и практиката. Само чрез такива мерки дърводобивът може да се развива устойчиво и в съответствие с изискванията за опазване на българските гори.

Как ще го постигнем?

Създадохме оперативна група с цел да проучим приложимостта на иновативния метод за дърводобив в условията на българските гори. Преди нейното сформирание проведохме разговори с представители на научните среди, горските училища, браншови организации и собственици на гори, за да обединим експертни знания и практически опит.

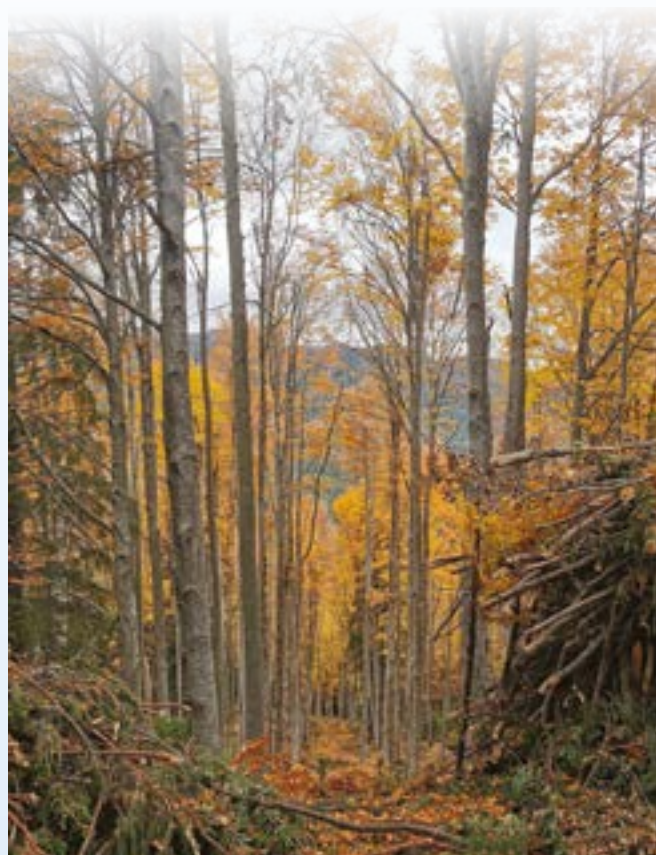
Така поставихме основата на сътрудничество между науката и практиката, което ще позволи да се анализира, тества и адаптира новият технологичен подход с цел по-ефективен, по-безопасен и по-щадящ природата дърводобив.

Каква е крайната ни цел?

Да съдействаме за развитието на модерно, устойчиво и отговорно горско стопанство в България, което съхранява баланса между природните ресурси, икономическата дейност и обществения интерес, опазва биологичното разнообразие, защитава почвите от ерозия и гарантира жизнеността, устойчивостта и достъпността на горите за бъдещите поколения.

Проект №: 050225/801057/113397/91805 „Интегриране на иновативен метод за добив на дървесина чрез самоходна въжана линия, електрическа вагонетка и процесорна глава посредством спускане на материала по наклон на терена“.

Описание на проекта: Популяризиране на иновативен метод за добив на дървесина чрез самоходна въжана линия, електрическа вагонетка и процесорна глава посредством спускане на материала по наклон на терена за сформирание на оперативна група, учредена като дружество по смисъла на чл. 357 – 364 от ЗЗД.

Широколистно насаждение след отгледна сеч, при която добивът е извършен с въжана линия, като просеката е разположена в централната част на снимката

Христо Христов – Референта:

Този свят съществува благодарение на гората

С Христо Христов – Референта се срещаме в родния му град Правец. Посреща ни един достолепен лесовъд, който се вълнува и милее за гората и от когото можеш да научиш много, но споделя болката си, че младите хора вече не се допитват до опита на по-възрастните. А именно от дядо си той наследява професията и житейските принципи. Младият Христо попада във втория випуск на новооткритата Техническа горска гимназия (сега Професионална гимназия по горско стопанство „Христо Ботев“) във Велинград, която завършва през 1954 година. Учениците са настанени в училището в Каменица, където двата випуска от общо около 160 души буквално живеят в салона – там спят и се хранят, с една печка на дърва в средата на помещението. Основното меню в почти казармения режим е картофи, или маджуне, както им казват местните хора. Въпреки глада и мизерията си спомня с голямо уважение за гимназиалните години: „Тая гимназия беше академия и учителите бяха истински лесовъди, които ни дадоха много практически познания. 80 на сто от всичко, което се зеленео около Велинград и нагоре към Юндола, е залесено от учениците на Гимназията“. След завършването на средното образование младите горски имат ангажимент да служат 5 години по разпределение в системата. Така Христо Христов попада в Държавно горско стопанство – Етрополе, където започва работа на 5 ноември 1956 г. като референт. И оттогава му остава прякорът Референта, с който е известен в цяла България. Последователно след това е началник-участък и зам.-директор до 1972 година. По това време работата в ГС – Етрополе, е много интензивна. Лесосечният фонд достига 220 000 м³ стояща маса. „Етрополе беше тежко стопанство – спомня си той. – Когато отидох там, тъкмо започваше да вали сняг. Пратиха ме в Равна махала (по-късно село Бойковец). В участъка, за който отговарях, имаше само един горски кантон без ток, разположен в брезова гора. От тъмно до тъмно, от май до октомври спяхме там на палатка и 8 години не съм излизал от гората. Трудна работа беше, за нищо заплата, но... занаят. За 16 години съм маркирал 750 000 кубика стояща маса, като се е случвало да маркирам до 65 000 годишно.“ По това време участва усилено и в залесяването. А в землището на с. Бойковец внася под склопа на естественото брезово насаждение обикновен смърч, с което създава високопродуктивна култура.

От 1972 до 1977 г. работи в поделение на МВР като главен специалист по селско и горско стопанство и се занимава със стопанисването, експлоатацията и възобновяването на горите и стопанисване на земеделските площи, намиращи се под управлението на МВР. „От Горското в Етрополе се преместих в това поделе-

Христо Христов – Референта

ние. То беше строго секретно, към УБО (Управление за безопасност и охрана), наричаха го „Хикса“. Когато напусках Горското, ми се сърдиха много, защото вече бях създал име в горите. Имам 14 ордена, звание „Заслужил лесовъд“ – единствен в България със средно образование. Наскоро ме бяха наградили за срочно и качествено маркиране. Мен нямаше кой да ме бие по тия неща – и по количество, и по качество, никъде не съм допускал грешка. Това е майсторлъкът на лесовъда – да маркираш така, че да се яви възобновяване след теб. В Етрополе няма квадратен метър невъзобновен благодарение на такива като нас. На 27 декември 1977 г. получих заповед да се явя при генерал Кашев – началника на УБО. На срещата генералът ме уведоми, че ще направят предложение пред Минис-

терството на горите и горската промишленост да ме преместят в Държавно ловно стопанство „Кормисош“. И от началото на 1978 г. вече бях там като директор. Заварих скандали, клевети, жалби, неприятна история. Събрах колектива и им казах, че искам всичко да обсъждаме, без да се клеветим. И после за 10 години не се пусна нито една жалба. Започнах да чета, за да се усъвършенствам като ловен специалист. Видях, че най-добре се развива дивата свиня и 80 на сто от отстреляните животни са с медал. Написах докладна да се толерира дивата свиня и ми разрешиха. Започнахме да изграждаме чакала, да подхранваме, нещата потръгнаха. За 10 години съм направил 20 къщи по баирите на „Кормисош“ – за горските и за гости. По това време Ловното стопанство се посещаваше от гости на държавата и нашите големци определяха кой да ловува. Колко държавни въпроси са решавани там...“ – спомня си Христо Христов.

Известно е, че световният рекорд на дива свиня е постигнат от Тодор Живков именно в „Кормисош“. Моля Референта да разкаже и той с удоволствие и изумителна памет към детайлите подхваща: „На 12 октомври 1986 г. дойде Тодор Живков, бяхме подготвили една мечка, по която да стреля от чакало. Предупредих колегата, с когото останаха, да не стрелят преди осем и половина вечерта, когато идва мечката. Тъкмо се разделихме и се чу изстрел. Учудих се защо бързат. Оказа се, че Живков стрелял по диво прасе, но то избягало. После изчакал и мечката. Като свърши ловът, го питам защо е стрелял, а той разказва, че е стрелял по трофейно прасе, видял му зъбите. Викам си: щом го е видял отдалече с това отслабнало зрение, заслужава да се търси. Пращам заместника ми да търси прасето, щом е ударено, не може да отиде далече. Надвечер го откриват и стрелят по него, прасето пада, докато отидат, пак изчезва. На другия ден го намериха. Колегата ми носи единия зъб в канцеларията. На мен ми се разтрепераха ръцете, като го видях, и го изпуснах. Едва го хванах във въздуха, за да не се счупи. Премерихме го – 155 точки. До момента световният рекорд

Христо Христов и съпругата му Димитра Христова с космонавтите Георги Иванов и Николай Рукавишников

Монголските якове, внесени в ДЛС „Кормисош“

на дива свиня, отстреляна в Полша през 1936 г., беше 154 т. и принадлежеше на Херман Гьоринг. Отидох в София, във ВЛТИ, и там по най-занижени критерии го оцениха на 155.55 точки. Впоследствие международната комисия в Нитра, Чехословакия, го оцени на 163 точки. Ето това е историята на световния рекорд – завършва разказа Референта. После добавя и една интересна подробност за последвалия унгарски световен рекорд на дива свиня. „Унгарците после извадиха по-голям рекорд, но доколкото съм проучил въпроса – от село Три могили са отстреляли трофейната дива свиня и са продали трофея на някакъв чех, чехът пък го продал на унгарците. Не може унгарците да имат такъв рекорд, без преди това да е имало такива трофеи при тях“ – категоричен е ветеранът.

Случките следват коя от коя по-любопитни, а следващата – пак от „Кормисош“, е за появата на филма „Време разделно“, част от който е заснет на територията на Стопанството и с негови служители. А идеята за заснемането идва от самия Референт. С удоволствие споделя за приятелството, което се ражда между него и Антон Дончев и трае до кончината на писателя.

Много моменти от трудовата биография на Христо Христов оставят дива в горите до днес. Такъв е случаят с внасянето на първите якове от Монголия по споразумение между двете държави. „Тръгнах по нареждане като директор на ДЛС „Кормисош“, за да проуча условията – спомня си Референта. – Там се срещнах с един ветеринарен лекар, от когото разбрах, че има заболяване по техния добитък – бруцелоза, от която са заразени 30 на сто от животните. Помислих си, че ако закарам болни животни в Смолянски окръг и ги пусна сред природата, положението ще стане неконтролируемо. Разговарях с техен професор по ветеринарна медицина и той предложи да вземем кръвни проби от яковите. Разбрах, че инкубационният период е месец. Известих в България за ситуацията и в отговор изпратиха наш учен. Направихме кръвните проби – имаше положителни. Транспортирахме 164 животни на два пъти със самолет. Направихме аклиматизационна ограда в „Кормисош“ за яковите. Отново взехме проби – две положителни. За късмет в Асеновград имаше инфекциозна кланица, където ги откарахме. В про-

дължение на три години на всеки шест месеца правехме кръвна проба и така изчистихме бруцелозата“.

Впоследствие яковите се разселват от „Кормисош“ и достигат 760 в цялата страна.

Професионалният път на Христо Христов е низ от успехи и трудности. След ДЛС „Кормисош“ е назначен за директор на ДГС – Етрополе, но с измененията в Закона за горите за длъжността вече се изисква висше образование. Масово директорите със средно образование биват уволнени. Сред тях е и Референта. „Получавам заповед за уволнение, в която се изтъква липса на качества,

довели Стопанството до лоши резултати. Аз през живота си нямам неизпълнен план, че да ми липсват качества – разказва ветеранът. – Тогава още в първото тримесечие бях изпълнил плана наполовина и щях да го преизпълня многократно. Но се чудя защо не ми поискаха обяснение, след като ме уволняват с такива мотиви. Заведох дело и Съдът ме възстанови. Заместник-министърът ме повика да разговаряме по случая и ме пита какво ще правим. Отговорих му: каквото е постановил Съдът. Той ми каза, че пак ще ме уволни. Отвърнах му, че пак ще го съдя. Зам.-министърът каза, че нямам висше образование, но когато му отговорих, че има директори, които все още са със средно образование, се разпореди да ме назначат. Аз почерпих по случая, след което поисках един бял лист и си написах молбата за напускане. Не както те искаха, а както аз реших“ – смее се, спомняйки си Христо Христов.

Силен характер се изисква за такава постъпка. Питам го как би определил себе си, а той ми отговаря, че вярва в идеята за братство и равенство. „Човек трябва да има честност и достойнство“ – категоричен е Референта. Годишите в пенсия не го променят, остава си все така свързан с гората и все така се вълнува от проблемите в сектора. Обидно му е от безхаберията на младите, тревожат го пропуските в отглеждането на горите, лошото състояние на частните гори, упадъкът на дървообработващата промишленост, неуспехите в борбата с вредителите, горските пожари.

На въпроса кой момент от кариерата си смята за най-успешен, той се усмихва, че най-големият му успех е възобновяването на гората: „Чувствал съм се пълноценен, когато виждам, че след моята работа гората се възобновява. Това ме е удовлетворявало най-много“.

Днес, на прага на своята деветдесета годишнина, Христо Христов – Референта обобщава живота си просто: „Нямам по-мило от гората! Този свят съществува благодарение на гората. Това е моето верую“.

Юлия СЪБЧЕВА
Снимки: инж. Цветомир ЦОЛОВ
и личен архив на Христо Христов

ИНЖКОНСУЛТ
КОНСУЛТИРАНЕ ПРОДАЖБИ ОБСЛУЖВАНЕ

SHANTUI

КОГАТО БЪДЕЩЕТО
СРЕЩНЕ МОЩНОСТТА

**ЕЛЕКТРИЧЕСКИ
ЧЕЛЕН ТОВАРАЧ
SHANTUI LE60**

ТЕГЛО 18 200 kg

МОЩНОСТ 200 kW

КАПАЦИТЕТ КОФА 3,3 m³

ЛИТИЕВО-ЙОННА БАТЕРИЯ

Проведе се единадесетото издание на прегледа на паднали рога от благороден елен

На 24 април ДЛС „Воден – Ири Хисар“ по традиция беше домакин на прегледа на паднали рога от благороден елен. Форумът събра ловни специалисти от цялата страна, които се обединиха около мнението, че резултатите през тази година сочат значителен напредък в стопанисването на дивеча.

Домакините отчетоха, че през 2026 г. на територията на ДЛС „Воден – Ири Хисар“ са събрани 671 паднали рога с общо тегло 1778.4 кг – съществен ръст спрямо 2016 г., когато е поставено началото на инициативата и са отчетени 197 броя с общо тегло 453.7 килограма. Данните очертават устойчива положителна тенденция в развитието на популациите.

Падналите рога са важен показател за генетичното им състояние и имат ключово значение при вземането на решения за тяхното структуриране по пол и възраст, както и за определянето на ценни генетични линии.

В тазгодишното издание освен домакините се включиха и Държавните ловни стопанства „Дунав“, „Каракуз“, „Росица“, „Черни Лом“, „Тервел“, „Мазалат“, „Несебър“, „Борово“, „Тунджа“, „Ропотамо“, „Тополовград“, както и Дивечовъдните участъци „Зли дол“ и „Алеково“ и сдружение „Исперих“.

Сред официалните гости на събитието бяха изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по горите Асен Марков, директорът на Северноцентралното държавно предприятие – Габрово, инж. Иван Степанов, председателят на Националното ловно-рибарско сдружение „Съюз на ловците и риболовците в

България” инж. Васил Василев, областният управител на Разградска област Огнян Обрешков, ръководителят на катедра „Ловно стопанство“ в Лесотехническия университет доц. Градимир Груйчев, както и представители на държавните горски предприятия, академичната общност, местната власт, ловни сдружения и граждани.

Гостите се насладиха на изпълненията на децата от Танцова работилница „Елбетица“ към Центъра за работа с деца

– Разград, и имаха възможност да дегустират продукти от мандра „Печеница“ – партньор на събитието.

В рамките на прегледа бяха представени няколко ключови презентации. Д-р инж. Чавдар Желев от Института за гората – БАН, направи анализ на падналите рога от благороден елен в ДЛС „Воден – Ири Хисар“ за периода 1994 – 2026 г., като очерта основните тенденции и значението на дългосрочните наблюдения. Инж. Иван Николов – докторант във Факултета по лесовъдство на Техническия университет в Мюнхен, запозна аудиторията с особеностите на ловната система в Швейцария, представяйки правната рамка, организационните модели и утвърдените добри практики. Дългогодишният ръководител на Ловно стопанство „Лабод“ в Унгария Андраш Нул сподели практически наблюдения и анализи относно щетите от дивеч, базирани на опита в Унгария.

Инж. Цветомир ЦОЛОВ

Когато природният будилник звънне: Събуждането на таралежа

Всяка пролет слънчевите лъчи затоплят земята, а в гъсталака нещо започва да шумоли. Таралежът отваря очи и се събужда след почти шест месеца дълбок сън. Зимният сън е интелигентният начин на природата да спаси тези, които не могат да си намерят храна през зимата като лалугерите, сънливците, язовците, прилепите и разбира се, таралежите. Това състояние не е избор на самото животно, а режим за оцеляване, наречен хибернация.

Когато таралежът заспива зимен сън през октомври или ноември, тялото му прави три изумителни неща, за да пести енергия: температурата му пада драстично – от нормалните 35°C достига 5°C или по-малко – почти колкото на околния въздух. Сърцето му, което обикновено бие бързо – около 190 пъти в минута, започва да прави едва 20 удара. Таралежът спира да диша активно – може да минат няколко минути между две вдишвания.

Събуждането му от зимен сън у нас е през март или в началото на април. Когато температурата на въздуха се вдигне трайно над 10°C, тялото на таралежа получава сигнал: „Събуди се!“. Тогава започва най-трудната част – самият процес на събуждане, при който той започва да трепери силно, за да затопли тялото си. Този процес се нарича термогенеза.

Треперенето при събуждане е подобно

на това, което изпитваме ние, когато ни е много студено – това е начинът на тялото да произведе топлина чрез бързо съкращаване на мускулите. При него таралежът изразходва огромно количество от последните си енергийни резерви. Когато се събуди, той е много слаб и първата му цел е да намери вода и храна.

През деня таралежът се крие и спи на тихо място в леговището си, построено от него с клонки и сухи листа и трева. Щом падне нощта обаче, той излиза на своята ловна обиколка. Макар зрението му да е доста слабо, неговите обоняние и слух са изключително развити. Таралежът може да подуши червей под земята и да чува ултразвучи – точно както прилепите. Това му помага да локализира и най-малките движения на насекоми в тъмнината.

Таралежът се храни основно с бръмбари, гъсеници, червеи, ларви и голи охлюви. Допълва менюто си с яйца на птици, плодове и гъби, а понякога – и с малки мишки или змиичета. Той понася ухапвания от отровни змии, които биха били фатални за много по-големи животни. В кръвта му има специален протеин, който неутрализира голяма част от токсините в змийската отрова, но не

е имунизиран към нея.

Когато е активен, таралежът е изненадващо шумен – той грухти, съска и дори киха. Гърбът му е защитен с броня от 6000 до 8000 кафяви кухи бодли с бели върхове. Те са дълги около 2 – 3 см и се подновяват на година и половина. Любопитно е, че таралежът покрива с обилната си слюнка бодлите си и така прикрива собствената си миризма по време на лов.

Въпреки защитата си той има своите естествени врагове – това са лисицата, язовецът и бухалът. Когато се почувства застрашен, специален мускул на гърба му го свива в перфектно кълбо. Така той скрива муцуната и краката си – най-уязвимите му места, докато опасността премине. Това е неговата истинска „суперсила“ и е доста добра стратегия за оцеляване, нали?

Обикновено през юни или юли в едно семейство таралежи се раждат 4 – 6 розови бебета, които растат изумително бързо. Само часове след раждането по нежната им кожа се показват първите бели и меки бодлички. Важно е да запомните, че таралежът е бозайник – майката кърми своите малки, точно както котката – своите котенца. На 20-ия ден малките проглеждат, а първите им „бебешки“ бодли падат, за да бъдат заменени с по-тъмни и здрави. Едва на 40-ия ден младите таралежчета стават напълно независими, а своята полова зрялост достигат на една година.

Знаете ли, че...

Таралежът за една нощ може да изяде 50 – 100 г насекоми и други градински вредители. Ако съотнесем това количество спрямо теллото на човек, това би означавало ние да изядем по 5 – 10 кг храна през деня!

Женя СТОИЛОВА

Открий в игрословицата скритите думи: таралеж, сън, хибернация, термогенеза, събуждане, червей, обоняние, яйца, змия, отрова, слух, насекоми, бозайник, бодли, вредители

Ф	Й	З	Т	А	Р	А	Л	Е	Ж	Ь	О	Ж	Н	О	Т	Р	О	В	А
Л	П	А	Ц	С	Ъ	З	М	И	Я	З	К	С	Т	А	Д	Л	Х	Б	М
Т	Е	Р	М	О	Г	Е	Н	Е	З	А	М	Ъ	Б	Р	Б	Е	Т	У	Р
А	С	Н	С	Л	У	Х	М	Н	Р	В	Д	Б	Г	И	О	Г	Р	И	С
Н	Ъ	Е	Т	А	М	А	Р	Т	Я	Б	Е	У	Т	К	З	Б	Е	Т	Х
Е	Н	К	Р	О	Р	Д	И	К	Р	О	И	Ж	Е	Е	А	Р	Г	Е	Р
В	Р	Е	Д	И	Т	Е	Л	И	А	Д	О	Д	Я	А	Й	Е	Х	Ч	У
Н	А	С	Е	К	О	М	И	О	А	Л	Е	А	Г	А	Н	У	А	Е	С
К	А	К	Е	А	М	Д	Е	Т	Я	И	М	Н	С	Е	И	Р	Е	Р	Ф
Х	И	Б	Е	Р	Н	А	Ц	И	Я	И	Я	Е	И	Т	К	Б	Р	В	Т
А	В	Т	О	В	О	Б	О	Н	Я	Н	И	Е	Х	И	М	Р	Ф	Е	К
Е	Т	Х	А	Я	Й	Ц	А	С	О	Р	О	У	Р	А	Б	Р	Н	Й	Е

Смени стила за 3 секунди

СЕРИЯ ДАМАРАН: ДВУЛИЦЕВО ЯКЕ

- мембрана WINDBLOCK
- TEFLON покритие
- Двумилицев дизайн
- Избор от 4 цвята
- Изводи за слушалка и антена

ПРЕДЛАГАМЕ ВЪЗМОЖНОСТ ЗА БРАНДИРАНЕ ПРИ ПОРЪЧКА НА КОЛИЧЕСТВА - ДОБАВЕТЕ ИМЕТО НА ВАШАТА СЛУЖБА ИЛИ ИНСТИТУЦИЯ ДИРЕКТНО ВЪРХУ ОБЛЕКЛОТО.

СЕРИЯ ДАМАРАН: ДВУЛИЦЕВ ЕЛЕК

- мембрана WINDBLOCK
- TEFLON покритие
- Двумилицев дизайн
- Избор от 4 цвята
- Изводи за слушалка и антена

СКАНИРАЙ
ТУК

КОД ЗА 20% ОТСТЪПКА

ГОРА

КОДЪТ НЕ ВАЖИ ЗА ПРОДУКТИ В ПРОМОЦИЯ

+359 892 791 299
info@chameleonhunting.bg
www.chameleonhunting.bg

STIHL

100
ГОДИНИ

WWW.STIHL.BG

100 ГОДИНИ ОФЕРТИ ОТ STIHL

КОСИ КАТО ПРОФЕСИОНАЛИСТ

Вземи до 75 € cash back на избрани косачки.

до **75 €**
↑ **CASH
BACK**